

Kenniscentrum Leermiddelen

**Experts op het gebied van
leermiddeleninformatie en het curriculum**

Juni 2015

slo

nationaal
expertisecentrum
leerplan-
ontwikkeling

Verantwoording

2015 SLO (nationaal expertisecentrum leerplanontwikkeling), Enschede

Mits de bron wordt vermeld, is het toegestaan zonder voorafgaande toestemming van de uitgever deze uitgave geheel of gedeeltelijk te kopiëren en/of verspreiden en om afgeleid materiaal te maken dat op deze uitgave is gebaseerd.

Auteurs: Petra Fisser, José Lodeweges, Allard Strijker, Hans de Vries

In opdracht: Ministerie OCW, Den Haag

Informatie

SLO

Afdeling: Tweede Fase

Postbus 2041, 7500 CA Enschede

Telefoon (053) 4840 661

Internet: www.slo.nl

E-mail: tweedefase@slo.nl

AN: VOTF/7385/15-037

Inhoud

Samenvatting	5
1. Aanleiding tot dit onderzoek	9
2. Resultaten marktverkenning	13
2.1 Diensten van KCL-SLO	13
2.2 Wikiwijsleermiddelenplein	13
2.3 De Leermiddelenmonitor	15
2.4 Financiële bijdrage uit het veld	15
3. Toekomstscenario KCL-SLO: hét Expertisecentrum op het gebied van leermiddeleninformatie en het curriculum	17
3.1 Doelgroep en ketenpartners	17
3.2 Diensten en activiteiten	17
3.3 Bekendheid	21
4. Reflectie	23
4.1 Reflectie op basis van feedback extern betrokkenen	23
4.2 Reflectie op basis van feedback SLO-collega's	23
4.3 Acties naar aanleiding van de reflectie	24
Referenties	25
Bijlage A Onderzoeksopzet	27
Bijlage B Werkwijze en uitkomsten scenariomethode	41
Bijlage C Tabellen behorende bij de resultaten van de marktverkenning	53
Bijlage D Definitie van methode	57
Bijlage E Metadata basisinformatie leermiddelen	59
Bijlage F Vocabulaire leerplankundige informatie leermiddelen	63

Samenvatting

Informatieverstrekking over beschikbaarheid, inhoud en kwaliteit van leermiddelen is al sinds 1979 een taak van SLO, waar op dit moment het Kenniscentrum Leermiddelen van SLO (KCL-SLO) verantwoordelijk voor is. KCL-SLO heeft zich de afgelopen jaren tot doel gesteld om scholen en leraren gericht te ondersteunen bij het kiezen van de juiste leermiddelen zoals beschikbare (digitale) methoden en (aanvullende) (digitale) lesmaterialen. Dat gebeurt onder andere door het inventariseren van de in Nederland beschikbare leermiddelen en het geven van overzicht daarvan, het maken van uitgebreide onderwijsinhoudelijke beschrijvingen van leermiddelen, het analyseren van leermiddelen op actuele thema's als 21^e eeuwse vaardigheden en burgerschap en het doen van onderzoek naar trends in de ontwikkeling, de selectie en het gebruik van leermiddelen. De producten van KCL-SLO worden ontsloten via Wikiwijsleermiddelenplein zodat leermiddelen met elkaar vergeleken kunnen worden. Op basis van de vergelijkingen kan een beredeneerde keuze gemaakt worden voor een leermiddel dat past in een specifieke onderwijssituatie. De resultaten van het tweejaarlijkse trendonderzoek dat KCL-SLO uitvoert zijn te vinden in de Leermiddelenmonitor.

De laatste jaren hebben vele technologische ontwikkelingen plaats gevonden en is de omvang en de diversiteit van het leermiddelenaanbod enorm toegenomen. Ook het aantal partijen dat leermiddelen aanbiedt voor gebruik in het Nederlandse onderwijs is, mede onder invloed van de digitalisering, fors toegenomen. Hierdoor is het voor scholen niet altijd makkelijk om de juiste leermiddelen te vinden die passen bij een specifieke onderwijssituatie en wordt het ontbreken van zicht op de kwaliteit door veel leraren als een probleem ervaren. Op verzoek van het ministerie van OCW heeft KCL-SLO onderzocht wat de toekomstige rol van KCL-SLO zou moeten zijn, waarbij onderzocht is of er anno 2014/15 nog steeds behoefte aan onafhankelijke informatie over leermiddelen is en in hoeverre KCL-SLO zorg moet dragen voor dit overzicht. Dit onderzoek bestond uit een marktverkenning door middel van een vragenlijst en interviews en op basis daarvan het ontwikkelen van een toekomstscenario voor KCL-SLO.

Uit de marktverkenning blijken de huidige diensten van KCL-SLO gewaardeerd te worden, met name de vergelijkende overzichten van de beschikbare (digitale) methoden en (aanvullende) (digitale) lesmaterialen voor de verschillende vakgebieden op Wikiwijsleermiddelenplein. Wel blijkt dat de diensten van KCL-SLO, zoals Wikiwijsleermiddelenplein en de Leermiddelenmonitor, niet bij de hele markt bekend zijn. Op het moment dat deze diensten wel bekend zijn, worden ze niet alleen gewaardeerd, maar wordt ook aangegeven dat het wenselijk is dat deze diensten vanuit een onafhankelijke, neutrale positie in de leermiddelenmarkt aangeboden worden. De marktverkenning wijst uit dat de deskundigheid en onafhankelijkheid van KCL-SLO op het gebied van leermiddelen als zeer belangrijk (soms zelfs onmisbaar) wordt gezien. Alhoewel er aangegeven wordt dat diensten als Wikiwijsleermiddelenplein moeten blijven bestaan, wordt er ook aangegeven dat scholen en andere organisaties geen mogelijkheden zien om daar een financiële bijdrage aan te leveren. Er worden geen alternatieven voor het hele spectrum aan dienstverlening aangedragen en geen enkele partij heeft aangegeven (financiële) verantwoordelijkheid te willen nemen voor dit complete spectrum. Het deelaspect 'catalogusfunctie' en dan met name de algemene, niet-leerplankundige informatie over leermiddelen, lijkt de enige dienst te zijn die door educatieve uitgevers overgenomen kan worden.

Op basis van de marktverkenning wordt voorgesteld dat KCL-SLO in 2015-2020 (-2025) hét expertisecentrum is dat gebruikers inzicht geeft in welke materialen ze het beste kunnen gebruiken om aan het curriculum te werken, waarbij zowel het richtinggevende curriculum van de overheid (in de vorm van kerndoelen en eindtermen) als de ruimte in het curriculum van de school uitgangspunt zijn. De informatieverstrekking over leermiddelen en de relatie van dat leermiddel tot het curriculum is gebaseerd op de leerplankaders die door SLO ontwikkeld worden en de landelijke vastgestelde standaarden die daarvan voor een belangrijk deel worden afgeleid.

Dit betekent continuering van de bestaande activiteiten, met leerplankundige verdieping en verbreding. KCL-SLO breidt de beschrijvingen van de leermiddelen kwantitatief uit in de vorm van metadata en criterialijsten, waardoor gebruikers meer inzicht krijgen in bruikbaarheid en relevantie van een leermiddel voor hun specifieke situatie of vraag en besteedt daarbij aandacht aan:

- de mate waarin de leermiddelen aansluiten bij wettelijk vastgestelde leerplankundige doelstellingen en leerplankaders en eventuele vernieuwingen daarvan;
- de mate waarin de leermiddelen aansluiten op leerplankundige thema's zoals 21^e eeuwse vaardigheden, gepersonaliseerd leren, burgerschap en seksuele diversiteit;
- de mate waarin de leermiddelen aansluiten op vakspecifieke thema's zoals modelvorming, dyslexie en geletterdheid;
- de mate waarin leermiddelen rekening houden met onderzoek naar effectiviteit van leermateriaal;
- aanvullend advies indien een leermiddel niet geheel voldoet aan leerplankundige doelstellingen, leerplankaders en (waar relevant) aansluiting op actuele thema's in de vorm van verwijzingen naar andere of aanvullende leermiddelen.

Door de leermiddelen op deze manier duidelijker te koppelen aan het curriculum en aan kwaliteitscriteria worden scholen beter geadviseerd en kunnen individuele leraren ook beter ondersteund worden in het maken van keuzes op het moment dat zij specifieke leermiddelen zoeken om bijvoorbeeld maatwerk en differentiatie in de klas mogelijk te maken. Ook bij de implementatie van curriculumvernieuwingen spelen leermiddelen een sleutelrol. De kwalitatieve beschrijving van leermiddelen moet daarom ook inzicht geven in de mate waarin leermiddelen een bijdrage leveren aan de implementatie van curriculumherzieningen. Leraren kunnen aan de hand van de informatie efficiënter en effectiever aanvullende of vervangende lesmaterialen kiezen bij de gebruikte methoden gebaseerd op curriculuminhoudelijke aspecten.

Het beschrijven van de leermiddelen door middel van metadata zal in de nabije toekomst steeds vaker in samenwerking met de aanbieders van de leermiddelen worden gedaan, waarbij onderscheid gemaakt wordt tussen basisinformatie en aanvullende leerplankundige informatie. De basisinformatie is gebaseerd op de nationale standaarden om leermiddelen te beschrijven, aangevuld met informatie over bijvoorbeeld werkvormen en de koppeling met het kernprogramma, en in het kader van gepersonaliseerd leren ook aangevuld met leerlingkenmerken in relatie tot de leermiddelkenmerken. De verantwoordelijkheid voor de uitgebreide leerplankundige beschrijving ligt bij KCL-SLO. Hierbij kan gedacht worden aan leerplankundige en maatschappelijke thema's zoals 21^e eeuwse vaardigheden, gepersonaliseerd leren en burgerschap, maar ook aan vakspecifieke thema's, inhouden, doelen, documenttypering en de mate waarin leermiddelen het beoogde curriculum weerspiegelen. Daarnaast wordt er aandacht besteed aan aanvullende gegevens die te maken hebben met actuele thema's. Door op deze manier in wisselwerking samen te werken met de aanbieders kan er gericht en sneller gewerkt worden aan de beschrijving van leermiddelen, waardoor de uiteindelijke gebruikers een beter overzicht krijgen van de huidige leermiddelen en de manier waarop ze beredeneerde keuzes kunnen maken die passen in hun onderwijssituatie.

De tweejaarlijkse Leermiddelenmonitor wordt gecontinueerd als trendanalyse om zicht te blijven houden op het leermiddelengebruik en het keuzeproces om te komen tot de gewenste set aan leermiddelen. De uitkomsten geven leraren en schoolleiders inzicht in hun eigen leermiddelengebruik in vergelijking met dat van anderen, kunnen helpen bij onderbouwing van het leermiddelenbeleid en ze geven KCL-SLO informatie om de ondersteuning van leraren en schoolleiders bij de inzet van leermiddelen nader vorm te geven.

Een belangrijk aandachtspunt is de zichtbaarheid en bekendheid van KCL-SLO als expertisecentrum op het gebied van curriculum en leermiddeleninformatie. Uit de marktverkenning blijkt dat degenen die bekend zijn met de diensten van KCL-SLO deze diensten ook zeer waarderen en KCL-SLO als onderdeel van SLO zien als een onafhankelijke organisatie die een neutraal en genuanceerd beeld kan geven over de kwaliteit van leermiddelen. Dit positieve beeld zou meer gebruikt kunnen worden bij het vergroten van de naamsbekendheid van KCL-SLO, waarbij KCL-SLO ook nadrukkelijk als onderdeel van SLO gepositioneerd moet worden.

1. Aanleiding tot dit onderzoek

Informatieverstrekking over beschikbaarheid, inhoud en kwaliteit van leermiddelen is al sinds 1979 een taak van SLO. Voor deze taak is Kenniscentrum Leermiddelen van SLO verantwoordelijk¹. KCL-SLO wil leraren (leerplankundig en vakspecifiek) ondersteunen bij het kiezen van (digitale) leermiddelen, beschikbare (digitale) methoden en (aanvullende) (digitale) lesmaterialen² die passen bij de leerbehoeften van hun leerlingen. KCL-SLO beoogt ook het gebruik van leermiddelen te ondersteunen opdat scholen en leraren op verantwoorde wijze een passende leermiddelenmix voor hun leerlingen kunnen samenstellen. Werken aan excellentie, verbeteren van onderwijsopbrengsten, het leveren van meer maatwerk, gepersonaliseerd leren en het verhogen van de opbrengsten van het onderwijs stellen hoge eisen aan de keuze van leermiddelen. Hiermee draagt KCL-SLO bij aan de taakstelling die in de hoofdlijnenbrief 2014-2015 is verwoord: 'Daarnaast voorziet SLO in de informatie voor scholen om bewuste, consistente onderwijskundige keuzes te maken, met transparantie voor leraren, leerlingen en ouders, en een efficiëntere inzet van onderwijstijd.'

KCL-SLO biedt op dit moment gedetailleerde informatie op het gebied van trends rondom leermiddelen en op het gebied van informatie rondom de leermiddelen zelf. KCL-SLO heeft in de loop van de jaren veel kennis en ervaring opgebouwd met leermiddelen en heeft een reputatie van betrouwbaarheid, onafhankelijkheid, deskundigheid en continuïteit.

KCL-SLO heeft zich de afgelopen jaren tot doel gesteld om scholen en leraren gericht te ondersteunen bij het kiezen van de juiste leermiddelen. KCL-SLO doet dat op verschillende manieren:

- het inventariseren van in Nederland beschikbare leermiddelen en het geven van overzicht daarvan;
- het maken van uitgebreide onderwijsinhoudelijke beschrijvingen van leermiddelen;
- het doen van kerndoelanalyses;
- het doen van onderzoek naar trends in de ontwikkeling, de selectie en het gebruik van leermiddelen;
- het analyseren van leermiddelen op actuele thema's als 21e eeuwse vaardigheden, burgerschap, seksuele diversiteit en gezonde leefstijl;
- het toevoegen van praktijkervaringen van leraren met het gebruik van de leermiddelen;
- het doen van onderzoek naar de mogelijkheden van het combineren van beschikbare methoden en (aanvullende) lesmaterialen;
- het mee helpen ontwikkelen van metadatastandaarden zoals vocabulaires voor het ontsluiten van leermiddelen;
- het ondersteunen van leraren bij het zelf maken van arrangementen van leermiddelen.

Naast het adviseren van SLO-projecten maakt KCL-SLO leermiddelenbeschrijvingen- en analyses die onder andere ontsloten worden via Wikiwijsleermiddelenplein³.

¹ In dit document wordt het Kenniscentrum Leermiddelen als onderdeel van SLO verder afgekort als KCL-SLO

² In dit verdere document wordt met de term leermiddelen digitale en niet digitale leermiddelen bedoeld, tenzij anders is aangegeven.

³ <http://www.wikiwijsleermiddelenplein.nl>

Op deze manier worden leraren ondersteund bij de keuze van leermiddelen en het verantwoord combineren daarvan. Op Wikiwijsleermiddelenplein vinden gebruikers informatie over leermiddelen voor po, vo, so en vso die op diverse manieren doorzoekbaar zijn, bijvoorbeeld op doelgroep, thema en vak. Ook zijn er beschrijvingen van leermiddelen te vinden en de ervaringen van leraren met het gebruik van de beschreven leermiddelen. Deze praktijkervaringen worden door leraren gemaakt volgens een door KCL-SLO ontwikkeld format en met ondersteuning van KCL-SLO medewerkers. Via een vergelijkingsmodule kunnen methoden op verschillende kenmerken vergeleken worden om zo tot de juiste keuze te komen voor leermiddelen die passen bij een specifieke onderwijssituatie. Ook worden op Wikiwijsleermiddelenplein de door KCL-SLO gemaakte leerplankundige analyses gepubliceerd, waaronder analyses op kerndoelen rekenen en taal van methoden rekenen en taal voor het primair onderwijs. Tot slot worden de door SLO gemaakte voorbeeldlesmaterialen via Wikiwijsleermiddelenplein ontsloten. Op deze manier houdt KCL-SLO in samenwerking met Kennisnet (Wikiwijs, Edurep, Edustandaard) een overzicht bij van de voor het Nederlandse onderwijs beschikbare leermiddelen en zorgt voor een optimale vindbaarheid ervan door te metadateren.

Daarnaast voert KCL-SLO sinds 2007 de Leermiddelenmonitor⁴ uit, waarbij onderzocht wordt op welke wijze leraren in het Nederlandse onderwijs omgaan met leermiddelen. In de Leermiddelenmonitor wordt op grote schaal⁵ geïnventariseerd wat de trends zijn ten aanzien van leermiddelenbeleid, het gebruik van methodegebonden en niet-methodegebonden leermiddelen, digitale leermiddelen en het zelf ontwikkelen en delen van leermiddelen. In de periode 2007/2008-2011/2012 werd de monitor jaarlijks uitgevoerd. Sinds 2013 wordt de Leermiddelenmonitor afgestemd met de 'Vier in Balans monitor' van Kennisnet, om te zorgen voor een eenduidige presentatie van de onderzoeksresultaten wat betreft digitaal leermiddelengebruik. Om dit te bereiken is overeengekomen dat de Leermiddelenmonitor en de 'Vier in Balans monitor' om het jaar uit komen. De definities en vragen over digitaal leermateriaal zijn gezamenlijk vastgelegd en worden elk jaar op dezelfde wijze voorgelegd aan respondenten. Zo kan er nog steeds een beeld worden gegeven van de jaarlijkse ontwikkeling op het gebied van digitaal leermateriaal. Op deze manier is het mogelijk om de situatie ten opzichte van de vorige jaren te vergelijken. De uitkomsten van dit onderzoek geven leraren en schoolleiders inzicht in hun eigen leermiddelengebruik in vergelijking met dat van anderen en geeft het ketenpartners (zoals uitgeverij en inspectie) inzicht in de huidige stand van zaken rondom leermiddelen.

De laatste jaren hebben vele technologische ontwikkelingen plaats gevonden en is het aantal 'spelers' op het leermiddelenveld fors gestegen. Enerzijds is, door digitalisering, de omvang en de diversiteit van het leermiddeleenaanbod enorm toegenomen, anderzijds wordt het ontbreken van zicht op de kwaliteit door veel leraren als een probleem ervaren. Ook het aantal partijen dat leermiddelen aanbiedt voor gebruik in het Nederlandse onderwijs, is mede onder invloed van de digitalisering fors toegenomen. Op de 'markt' zijn niet louter educatieve uitgeverijen actief, maar ook andere partijen, die vanuit 'idealistisch' oogpunt (digitale) leermiddelen in omloop brengen. Te denken valt aan maatschappelijke organisaties (Nieuws in de klas, NME), samenwerkingsverbanden van leraren of scholen (KlasCement, Digischool), kennisinstituten (Freudenthal Instituut) en musea. Doordat er steeds meer partijen (stakeholders) op het speelveld zijn gaan bewegen, is er de afgelopen jaren een behoefte ontstaan om allerlei

⁴ <http://www.slo.nl/Leermiddelenmonitor>

⁵ In 2013-2014 ruim 1700 respondenten, waarbij het gaat om een representatieve steekproef die groot genoeg is om uitspraken te kunnen doen met de betrouwbaarheidspercentages van 95% voor vo-leraren en po-leidinggevendenden, 88% voor po-leraren en 81% voor vo-leidinggevendenden.

afspraken te maken, bijvoorbeeld over de metadatering van lesmateriaal (NL-LOM), het uitwisselen van leerlingresultaten, uitwisselen van gegevens (OAIPMH). Dit heeft geresulteerd in een set 'standaarden' zoals de vocabulaires⁶ voor kernprogramma's, vakgebieden, niveaus en leerlingkenmerken die als basis dienen voor het onderwijsbegrippenkader⁷ van Edustandaard⁸. SLO levert een omvangrijke bijdrage aan het ontwikkelen van inhoudelijke standaarden en bij de ontsluiting van leermiddelen aan de vindbaarheid daarvan door toepassing van die standaarden. Het belang van standaarden en metadata werd onlangs nog door staatssecretaris Dekker onderstreept:

"In het terugdringen van regeldruk en administratieve lasten is het gebruik van open standaarden een belangrijke sleutel. Binnen Edustandaard werken alle relevante publieke en private partijen samen om de benodigde standaarden en afspraken voor onderwijs en onderzoek te ontwikkelen en te beheren. Met dit gemeenschappelijke initiatief waarborgen we de continuïteit van de informatieketens in het onderwijs en voorkomen we dat systemen slecht op elkaar aansluiten. Het is cruciaal dat partijen de gemaakte afspraken ook snel in hun producten verwerken."

"Om maatwerk te kunnen bieden willen leraren en leerlingen kunnen variëren met hun leermiddelen. In de afgelopen jaren is al een aantal van de hiervoor benodigde standaarden gerealiseerd en in beheer gebracht bij EduStandaard."

"Voor mij staat centraal dat er een voldoende fijnmazige beschrijving komt die de verbinding tussen leerdoelen, leermateriaal en leerinformatie mogelijk maakt."

"In het sectorakkoord VO hebben we de afspraak gemaakt dat digitale leermiddelen (open en methodisch) zo snel mogelijk en in voldoende mate op bovenstaande manier vindbaar en bruikbaar worden gemaakt. In het sectorakkoord PO ben ik voornemens dezelfde afspraak te maken. Daarnaast werken we binnen het Doorbraakproject aan deze verbinding."

"Ook is het nodig om met elkaar in de komende jaren onderzoek te doen naar welke data nu echt waardevol zijn voor het verbeteren van de kwaliteit van onderwijs. Dan kunnen we een onnodige wildgroei aan gegevensopslag voorkomen."

Delen uit de brief van de staatssecretaris aan de Tweede Kamer, 'Onderwijs persoonlijker maken met moderne middelen', dd. 28 mei 2014

Naast aanbieders van materialen zijn er tientallen organisaties die op enige wijze en vanuit verschillende (commerciële of niet commerciële) doelstellingen informatie verstrekken over leermiddelen. In bijna alle gevallen richt men zich op een deelverzameling van het totaal aanbod. Wikiwijsleermiddelenplein is op dit moment de enige partij die een helicopterview over het totaal aanbod kan geven. Dit kan mede dankzij Edurep⁹, een centrale voorziening die (digitaal) leermateriaal op internet vindbaar maakt, waarop bijna 60 'partijen' zijn aangesloten. Andere grote veranderingen zijn het sterk veranderende digitale landschap en steeds actievere rol van de sectorraden ten opzichte van de leermiddelenmarkt. De PO-Raad en VO-raad willen samen de regie nemen om namens het primair en voortgezet onderwijs de vraag naar en ontwikkeling van leermateriaal in goede banen te leiden, waarbij zij een Programma van Eisen¹⁰

⁶ <http://voculaires.slo.nl>

⁷ <http://browser.onderwijsbegrippenkader.nl/>

⁸ <http://www.edustandaard.nl/standaarden/over-standaarden/>

⁹ <http://www.kennisnet.nl/diensten/edurep/over-edurep/>

¹⁰ <https://www.poraad.nl/>

hebben opgesteld op basis waarvan educatieve uitgevers leermateriaal zouden moeten ontwikkelen.

De vraag komt op wat in de veranderende wereld van leermiddelen en technologie de taak en de positie van KCL-SLO en het portal Wikiwijsleermiddelenplein zouden moeten zijn. Op verzoek van het ministerie van OCW heeft KCL-SLO dit onderzocht, waarbij de volgende vragen centraal stonden:

- Is er anno 2014/15 behoefte aan onafhankelijke informatie over lesmateriaal?
- In hoeverre moet OCW (via KCL-SLO) zorgdragen voor dit inzicht?
- Wat zou de rol van uitgevers kunnen zijn, dan wel van de scholen zelf?
- In hoeverre moet het bijhouden van prijsgegevens van leermiddelen een (kern)taak van KCL-SLO blijven? Zijn er alternatieven?

Het onderzoek naar de toekomstbestendigheid van KCL-SLO bestond uit twee fasen, een marktverkenning door middel van een vragenlijst en interviews en op basis daarvan het ontwikkelen van een toekomstscenario op basis van een scenariomethode. De onderzoeksopzet inclusief informatie over de methode, instrumenten en respondenten is te vinden in *Bijlage A* en de werkwijze en uitkomsten van de scenariomethode zijn beschreven in *Bijlage B*.

In dit document schetsen wij de resultaten van het onderzoek en wordt op basis van de marktverkenning een voorstel gedaan voor de inrichting van het Kenniscentrum Leermiddelen van SLO in de komende 5 á 10 jaar.

2. Resultaten marktverkenning

De marktverkenning bestond uit het voorleggen van vragenlijsten en het afnemen van interviews, waarin vier onderdelen aan bod kwamen: diensten van KCL-SLO, de leermiddelenmonitor, Wikiwijsleermiddelenplein en financiële bijdrage. In dit hoofdstuk worden de resultaten per onderdeel beschreven.

2.1 Diensten van KCL-SLO

In de vragenlijst is gevraagd op welke diensten KCL-SLO zich zou moeten richten ter ondersteuning van scholen en leraren, gezien de grote groei en de diversiteit van de beschikbare leermiddelen. De respondenten konden daarbij meerdere antwoordopties aanvinken, deels gebaseerd op de huidige dienstverlening, deels fictief. Uit de resultaten blijkt dat het hebben van een overzicht van beschikbare (digitale) methoden, educatieve apps en aanvullend (digitaal) lesmateriaal van belang wordt gevonden. Daarnaast wordt het makkelijk en snel vinden van (open) lesmateriaal, inhoudelijke informatie over methoden en methodeanalyses vaak genoemd. In **Tabel 1** in *Bijlage C* is het complete overzicht te vinden met betrekking tot de meest gewenste diensten van KCL-SLO. Naast deze mogelijke diensten van KCL-SLO konden de respondenten zelf mogelijke diensten noemen. Dit is door 7 respondenten gedaan. Zij noemden onder andere dat zij behoefte hebben aan antwoorden op hulpvragen ten aanzien van specifieke leermiddelen voor speciale leerlingen en voor kleuters. Ook werd aangegeven dat KCL-SLO samen kan werken met vakinhoudelijke verenigingen en uitgevers.

Ook in de interviews is gevraagd naar de mogelijke diensten die het KCL-SLO zou moeten leveren. Deze vraag werd meer open gesteld dan in de vragenlijst en laat zien dat de respondenten vooral behoefte hebben aan overzichten en vergelijkingen, zowel in het algemeen als in relatie tot het curriculum. Bij dit laatste aspect speelt de kwaliteit van de leermiddelen een grotere rol. Voor een overzicht van de meest gegeven antwoorden, zie tabel 2 in *Bijlage C*. In aanvulling op deze resultaten benadrukken veel respondenten van de interviews dat KCL-SLO een onafhankelijke, neutrale positie heeft in de leermiddelenmarkt. Dit wordt erg belangrijk gevonden. Zij geven aan dat KCL-SLO daardoor een neutraal en genuanceerd beeld kan geven over de kwaliteit van leermiddelen.

2.2 Wikiwijsleermiddelenplein

In zowel de vragenlijst als de interviews is gevraagd of Wikiwijsleermiddelenplein bekend, nuttig, noodzakelijk en nodig is in de toekomst en of Wikiwijsleermiddelenplein typisch een taak van KCL-SLO is.

Van de 105 respondenten die deze vraag beantwoord hebben in de vragenlijst geeft 57% aan bekend te zijn met Wikiwijsleermiddelenplein. 53% daarvan hebben ook daadwerkelijk gebruik gemaakt van Wikiwijsleermiddelenplein. Aan deze respondenten is gevraagd met welk doel zij gebruik maakten van Wikiwijsleermiddelenplein. In tabel 3 in *Bijlage C* is een overzicht gepresenteerd, waaruit blijkt dat het zoeken van leermiddelen ter aanvulling op de eigen methoden door meer dan de helft van de respondenten werd aangevinkt, gevolgd door het gebruik van Wikiwijsleermiddelenplein ter oriëntatie op de aanschaf van leermiddelen. De respondenten konden zelf ook aangeven welke redenen zij hebben om Wikiwijsleermiddelenplein te gebruiken. Vier respondenten hebben gebruik gemaakt van deze optie en drie daarvan

geven aan dat zij dat gedaan hebben in het kader van differentiatie en gepersonaliseerd leren. De andere respondent geeft aan zelf producten te hebben geplaatst op Wikiwijsleermiddelenplein.

Op de vraag of Wikiwijsleermiddelenplein nuttig en noodzakelijk is en of het nodig is dat het ook in de toekomst blijft bestaan geeft 80% aan dat Wikiwijsleermiddelenplein nuttig is, 72% dat Wikiwijsleermiddelenplein noodzakelijk is en 76% dat Wikiwijsleermiddelenplein ook in de toekomst moet blijven bestaan. 63% van de respondenten geeft aan dat Wikiwijsleermiddelenplein typisch een taak voor KCL-SLO is.

Om te weten te komen welke diensten van KCL-SLO binnen Wikiwijsleermiddelenplein het meest gewaardeerd worden, werd in de vragenlijst een lijst gepresenteerd met deze diensten. Gevraagd werd om aan te geven in welke mate de dienst wenselijk is en in welke mate de dienst al in Wikiwijsleermiddelenplein aanwezig is. Uit de resultaten blijkt dat de diensten van KCL-SLO over het algemeen wenselijk geacht worden door de respondenten, waarbij de overzichten de hoogste score krijgen en de rapportages iets lager. De overzichten van beschikbare methoden en aanvullend lesmateriaal scoren ook bij de aanwezigheid van de diensten in Wikiwijsleermiddelenplein weer het hoogste. Er is geen significant verschil tussen de wenselijkheid van de diensten in Wikiwijsleermiddelenplein en de aanwezigheid van deze diensten, maar aangezien een aantal diensten bij zowel aanwezigheid als wenselijkheid niet iets boven het gemiddelde scoren (op een 5-puntsschaal) valt er waarschijnlijk nog wel wat te verbeteren. Het overzicht van de resultaten is te vinden in tabel 4 in *Bijlage C*.

Alle respondenten die geïnterviewd zijn, zijn bekend met Wikiwijsleermiddelenplein. Op de vraag of zij Wikiwijsleermiddelenplein nuttig en noodzakelijk vinden worden verschillende antwoorden gegeven. Ook bij deze groep respondenten worden de overzichten als nuttig en noodzakelijk ervaren, vooral omdat alles op deze manier op één plek te vinden is en omdat het gaat om methoden en aanvullende materialen, inclusief digitaal materiaal en materiaal uit het open domein. Ook het idee dat scholen op deze manier materialen kunnen zoeken en vinden die bij de specifieke onderwijssituatie passen, wordt als positief gezien. Daarbij is het vergelijken en het kunnen maken van een keuze op basis van een objectieve beschrijving van de leermiddelen van belang.

Er worden af en toe wel vraagtekens gezet bij het up-to-date zijn van sommige materialen en de mate waarin alle materialen van goede kwaliteit zijn. Een aantal respondenten geeft aan dat het goed zou zijn om na te denken over een kwaliteitskeurmerk. Dit zou dan ook onderscheidend zijn van de informatie die de uitgevers over hun eigen materialen aanbieden. Een andere vraag die door een aantal respondenten gesteld werd, is of Wikiwijsleermiddelenplein voldoende bekend is in het onderwijsveld. Van de uitgevers komt de vraag waar de verantwoordelijkheid voor het metadateren van de inhoud van leermiddelen zou moeten liggen. Dit zou door de uitgevers zelf gedaan kunnen worden. Het is denkbaar dat aanvullende metadatering en analyses door KCL-SLO gedaan worden. Het ondersteunen van de uitgevers bij de implementatie van technische en inhoudelijke standaarden door het KCL-SLO is wel wenselijk.

De overzichten van beschikbare (digitale) methoden voor alle vakgebied(en) en van (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor verschillende vakgebieden worden over het algemeen zeer wenselijk gevonden door de geïnterviewden. Ook de inhoudelijke informatie over methoden voor verschillende vakgebieden en de methode-analyses op deelaspecten worden als wenselijk en nuttig ervaren, evenals de vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten. Over de (trend)rapporten met betrekking tot ontwikkelingen/gebruik van (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk wordt zoals eerder aangegeven wisselend gereageerd. Een deel van de respondenten vindt dit soort rapportages nuttig en noodzakelijk voor het hele onderwijsveld, een ander deel vindt dat dit wel

nuttig en noodzakelijk is, maar alleen voor beleidsmakers en educatieve uitgevers en niet voor individuele leraren. De praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal wordt met name door de leraar uit het PO, de medewerkers van de sectorraad PO en door de meeste uitgevers wenselijk en nuttig gevonden.

2.3 De Leermiddelenmonitor

In zowel de vragenlijst als de interviews is gevraagd of de tweejaarlijkse Leermiddelenmonitor bekend, nuttig, noodzakelijk en nodig is in de toekomst. Ook is gevraagd of het uitvoeren ervan een typische taak van het KCL-SLO is.

Van de 134 respondenten die deze vraag beantwoord heeft geeft 54% aan de Leermiddelenmonitor te kennen. Respondenten die geen gebruik gemaakt hebben van de Leermiddelenmonitor geven aan dat zij dat niet gedaan hebben omdat zij onbekend zijn met de monitor. 43% respondenten geeft aan de uitkomsten van de Leermiddelenmonitor ook daadwerkelijk gebruikt te hebben. Een kanttekening hierbij is dat het erop lijkt dat de meeste respondenten de leermiddelenmonitor verward hebben met Wikiwijsleermiddelenplein. Op de (open) vraag met welk doel de monitor is gebruikt geven de respondenten die de monitor zeggen te kennen met name aan dat ze de monitor gebruiken om leermiddelen te vergelijken, de kwaliteit van leermiddelen te bekijken en ervaringen op te doen van anderen. 78% van de respondenten vindt de Leermiddelenmonitor nuttig, 72% vindt het noodzakelijk dat de monitor uitgevoerd wordt en 78% geeft aan dat de monitor ook in de toekomst uitgevoerd moet worden. Alhoewel ook bij deze resultaten geldt dat de Leermiddelenmonitor wellicht verward is met Wikiwijsleermiddelenplein wordt bij de redenen die genoemd worden waarom de monitor nuttig, noodzakelijk en/of nodig is een aantal keer genoemd dat een dergelijk onderzoek uitgevoerd moet worden door een onafhankelijke partij en dat het onderzoek informatie kan opleveren over trends en ontwikkelingen die de keuze voor bepaalde leermiddelen kunnen beïnvloeden.

70% van de respondenten vindt dat het uitvoeren van de monitor typisch een taak voor KCL-SLO is. Redenen die daarvoor gegeven worden hebben vooral te maken met de onafhankelijkheid en de aanwezige expertise die van KCL-SLO verondersteld wordt. Ongeveer 20 van de 100 respondenten die de open vraag hebben ingevuld geven aan dat een andere organisatie eventueel ook de monitor kan uitvoeren, maar daarbij geeft de helft aan dat dat dan ook door een onafhankelijk instituut gedaan zou moeten worden.

Uit de interviews bleek dat acht van de zeventien respondenten niet op de hoogte is van het bestaan van de Leermiddelenmonitor. Indien nodig is daarom tijdens de interviews toelichting gegeven op de Leermiddelenmonitor. Vijf respondenten hebben aangegeven dat de monitor nuttig en noodzakelijk is voor het hele onderwijsveld en zes gaven aan dat de monitor alleen nuttig en noodzakelijk is voor beleidsmakers en educatieve uitgevers en niet voor individuele leraren. Deze laatste groep geïnterviewden bestaat voornamelijk uit de uitgevers en leveranciers. Een meerderheid van de respondenten vindt het uitvoeren van de leermiddelenmonitor een typische taak van KCL-SLO.

2.4 Financiële bijdrage uit het veld

In zowel de vragenlijst als in de interviews is aangegeven dat KCL-SLO op dit moment gefinancierd wordt door het ministerie van OCW. De vraag is gesteld of (mocht deze financiering wegvallen) de respondenten zelf een financiële bijdrage willen leveren om Wikiwijsleermiddelenplein in stand te houden. Bij respondenten die niet op een school werkzaam zijn, is vervolgens gevraagd of de eigen organisatie deze dienst ook kan/wil leveren. Geen enkele respondent die de vragenlijst heeft ingevuld, wil een bijdrage leveren. Leraren geven over het algemeen aan dat scholen hier geen budget voor hebben of dat zij het een taak van OCW vinden. Wel wordt benadrukt door alle groepen respondenten dat een dienst als

Wikiwijsleermiddelenplein moet blijven bestaan. Het zelf aanbieden van (iets als) Wikiwijsleermiddelenplein wordt door een zeer klein aantal als mogelijkheid gezien. Hierbij gaat het vooral om educatieve uitgeverij die voor hun eigen leermiddelen een catalogusfunctie willen (blijven) aanbieden via de eigen website. Kleine uitgeverij, docenten en andere organisaties noemen dit niet als mogelijkheid. Hetzelfde blijkt uit de interviews. Het lijkt er op dat er geen andere organisaties zijn die deze of een vergelijkbare dienstverlening in eigen beheer willen leveren.

3. Toekomstscenario KCL-SLO: hét Expertisecentrum op het gebied van leermiddeleninformatie en het curriculum

De marktverkenning wijst uit dat de deskundigheid en onafhankelijkheid van KCL-SLO op het gebied van leermiddelen als zeer belangrijk (soms zelfs onmisbaar) wordt gezien. Er worden geen alternatieven voor het hele spectrum aan dienstverlening aangedragen en geen enkele partij heeft aangegeven (financiële) verantwoordelijkheid te willen nemen voor dit complete spectrum. Het deelaspect 'catalogusfunctie' met alleen de algemene niet-leerplankundige informatie over leermiddelen lijkt de enige dienst te zijn die door de grotere educatieve uitgevers overgenomen kan worden, waarbij zij dit waarschijnlijk alleen voor de eigen leermiddelen zullen doen. Op basis van de marktverkenning en de resultaten van de scenariomethode (zie *Bijlage B*) wordt een voorstel gedaan hoe KCL-SLO de komende 5 à 10 jaar de gebruikers en de ketenpartners voorziet van de nodige informatie op het gebied van leermiddeleninformatie in relatie tot het curriculum van het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en het (voortgezet) speciaal onderwijs. Centraal bij de diensten die KCL-SLO in 2015-2020 (-2025) aanbiedt staat KCL-SLO als hét expertisecentrum dat gebruikers inzicht geeft in welke materialen ze het beste kunnen gebruiken om aan het curriculum te werken, waarbij zowel het richtinggevende curriculum van de overheid (in de vorm van kerndoelen en eindtermen) als de ruimte in het curriculum van de school uitgangspunt zijn.

3.1 Doelgroep en ketenpartners

KCL-SLO levert ook in de toekomst haar diensten aan het onderwijsveld (scholen en leraren) en adviseert het ministerie van OCW op het gebied van leermiddelen in relatie tot het curriculum en vernieuwingen daarvan. KCL-SLO werkt daarbij waar mogelijk samen met of verstrekt informatie aan de sectorraden, de inspectie, Kennisnet/Edustandaard, Kennisnet/Wikiwijs, Kennisnet/Edurep, uitgevers, schoolleveranciers, schoolbegeleidingsdiensten en leveranciers van elektronische leeromgevingen. Andere landelijke organisaties geven aan gebruik te (willen) maken van de expertise van KCL-SLO, zoals het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA), het netwerk van eerste opvangscholen die het onderwijs aan nieuwkomers verzorgen in po en vo (LOWAN) en de Stichting School en Veiligheid. Ook de projecten die binnen SLO uitgevoerd worden, zoals Burgerschap in het onderwijs, Het jonge kind, Passend onderwijs en Wetenschap en Techniek, maken veelvuldig gebruik van de diensten van KCL-SLO en leveren zelf informatie over vakvernieuwingen en actuele thema's aan KCL-SLO. Doordat de KCL-database met leermiddeleninformatie gekoppeld is aan Edurep verdwijnt de noodzaak dat al deze partijen een eigen systeem ontwikkelen.

3.2 Diensten en activiteiten

De diensten van KCL-SLO in 2015-2020(-2025) richten zich op informatieverstrekking over leermiddelen. Deze leermiddelen kunnen zowel papieren als digitale leermiddelen zijn, uit zowel het gesloten als uit het open domein, *waarbij de relatie van het leermiddel tot het curriculum centraal staat*. Ter ondersteuning van deze dienst worden trendanalyses rondom deze leermiddelen uitgevoerd en wordt tweemaal per jaar de markt bevraagd naar de dienstverlening van KCL-SLO. Op deze manier kan sneller worden ingespeeld op behoeften uit het veld. Dit betekent continuering van de bestaande activiteiten, met leerplankundige verdieping en verbreding:

- De continuering van de bestaande situatie bestaat uit het bieden van een overzicht van leer materiaal, methodisch en niet-methodisch¹¹, dat voor het Nederlandse onderwijs beschikbaar is.
- De verdieping richt zich op een rijkere metadataset met criteria zoals inhouden en doelen gekoppeld aan het curriculum, specifiekere duiding van werkvormen, het koppelen aan leerplankundige thema's, vakspecifieke thema's en leerlingkenmerken voor maatwerk. Hierdoor krijgen gebruikers zicht op de bijdrage die (onderdelen) van leermiddelen leveren aan het te realiseren curriculum en op de vraag of leermiddelen aansluiten op de onderwijsvisie van de school en de leerbehoefte van leerlingen. Deze verdiepende analyses worden uitgevoerd op een selectie van leermiddelen, waaronder methoden en thematische lespakketten die inspelen op de actualiteit en bij thema's die van belang zijn voor curriculumontwikkeling en daarmee voor de SLO programmering en thema's die door OCW aangedragen worden.
- De verbreding betreft het opnemen van kleinere eenheden van leermiddelen die dienen als aanvulling op of vervanging van de in gebruik zijnde methoden. Naast de beschrijving van methoden worden daarom ook bijvoorbeeld lessen(series) en toetsen opgenomen. Zodoende kan er op basis van de kernprogramma's beter een keuze worden gemaakt voor maatwerk, maar kan ook methodeonafhankelijk aanvullend of vervangend materiaal worden gezocht.

Deze activiteiten worden in de volgende paragrafen nader toegelicht.

3.2.1 Informatieverstrekking over leermiddelen en het curriculum voor maatwerk

KCL-SLO zal de in Nederland beschikbare methoden en (aanvullende) lesmaterialen inventariseren en beschrijven, waarbij de beschrijving van de leermiddelen verder zal gaan dan tot 2015 het geval was. De beschrijvingen moeten inzicht geven in de manier waarop het beste ingezet kunnen worden om het richtinggevende curriculum van de overheid (kerndoelen en eindtermen) te ondersteunen. Daarnaast moeten de beschrijvingen de school-eigen keuzes in relatie tot het curriculum weergeven.

De informatieverstrekking over leermiddelen en de relatie van dat leermiddel tot het curriculum wordt gebaseerd op de landelijke leerplankaders die door SLO ontwikkeld worden en de daarvan afgeleide standaarden en. De leerplankaders worden gebruikt als basis voor analyse-instrumenten om de leermiddelen mee te analyseren. Zo kunnen nieuwe ontwikkelingen binnen een vakgebied of thema direct meegenomen worden in de leermiddelenanalyses. Op deze manier kan worden aangegeven of een leermiddel al voldoende dekkend is voor het vernieuwde vakgebied of al inspeelt op het nieuwe thema. Uitgevers kunnen op deze manier ook geattendeerd worden op eventuele hiaten, het geeft SLO richting bij het ontwikkelen van voorbeeldlesmaterialen bij nieuwe leerplankaders en ook bij de implementatie van nieuwe thema's is het essentieel om te weten of en waar materialen beschikbaar zijn.

Dit betekent dat KCL-SLO de beschrijvingen van de leermiddelen kwantitatief uitbreidt in de vorm van kwaliteitseisen voor de opname van leermiddelen in de collectie waarbij de aandacht uitgaat naar:

- de mate waarin de leermiddelen aansluiten bij wettelijk vastgestelde leerplankundige doelstellingen en leerplankaders en eventuele vernieuwingen daarvan;
- de mate waarin de leermiddelen aansluiten op leerplankundige thema's zoals 21^e eeuwse vaardigheden, gepersonaliseerd leren, burgerschap en seksuele diversiteit;

¹¹ De definitie van een methode is te vinden in *Bijlage D*.

- de mate waarin de leermiddelen aansluiten op vakspecifieke thema's zoals modelvorming, dyslexie en geletterdheid;
- aanvullend advies indien een leermiddel niet geheel voldoet aan leerplankundige doelstellingen, leerplankaders en (waar relevant) aansluiting op actuele thema's in de vorm van verwijzingen naar andere of aanvullende leermiddelen.

Door de leermiddelen op deze manier duidelijker te koppelen aan het curriculum en kwaliteitscriteria te gebruiken worden scholen beter geadviseerd en kunnen individuele leraren ook beter ondersteund worden in het maken van keuzes op het moment dat zij specifieke leermiddelen zoeken om bijvoorbeeld maatwerk en differentiatie in de klas mogelijk te maken en als zij leermiddelen zoeken na curriculumvernieuwingen.

Het beschrijven van de leermiddelen door middel van metadata zal in de nabije toekomst steeds vaker in samenwerking met de uitgevers/auteurs van de leermiddelen worden gedaan, waarbij onderscheid gemaakt wordt in basisinformatie (cq. de metadata die passen in de (verplichte) NL-LOM-velden zoals de bibliografische gegevens en vakgebied, sector, niveau en kerndoelen) en aanvullende leerplankundige informatie (metadata die ook kunnen passen in NL-LOM, maar niet tot de verplichte velden behoren).

Basisinformatie leermiddelen

Het streven is om de basisinformatie over de leermiddelen door de aanbieders zelf aan te laten leveren. Aanbieders zijn in dit geval de educatieve uitgevers, maar ook de kleinere uitgevers, docenten die zelf materiaal ontwikkeld hebben en andere organisaties die educatief materiaal ontwikkelen. Hiervoor kunnen zij gebruik maken van de bestaande lijsten met metadatavelden van KCL-SLO die gebaseerd zijn op de nationale standaarden om leermiddelen te beschrijven (zie *Bijlage E*), aangevuld met informatie over inhoud en doelen zoals deze zijn benoemd in Leerplan in Beeld¹², waardoor een koppeling met het kernprogramma mogelijk is. Ook informatie over werkvormen en leerlingkenmerken in relatie tot de leermiddelkenmerken kunnen toegevoegd worden, zodat de aangeleverde informatie gebruikt kan worden in het kader van maatwerk voor leerlingen. Aanbieders kunnen de leermiddelen metadateren via een interface. Na het invullen van de lijst met metadata door de aanbieder wordt de lijst nagekeken door KCL-SLO op procedurele aspecten zoals volledigheid, actualiteit, leesbaarheid en spelling. Daarnaast worden de beschrijvingen tweemaal per jaar door KCL-SLO nagekeken om ervoor te zorgen dat de informatie nog up-to-date is en om na te gaan of het leermiddel nog beschikbaar is.

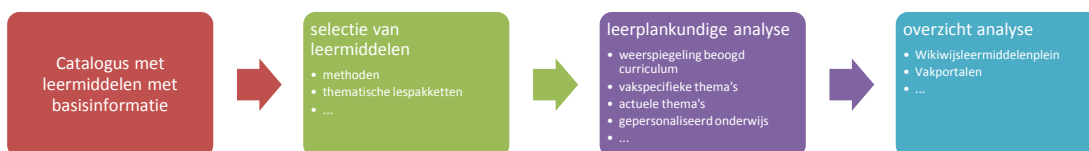
Leerplankundige informatie leermiddelen

Door de basisinformatie over de leermiddelen aan laten leveren door de aanbieders zelf ontstaat er ruimte om meer verdiepende leerplankundige analyses uit te voeren op een selectie van leermiddelen, waaronder methoden en thematische lespakketten die inspelen op de actualiteit en bij thema's die van belang zijn voor de SLO programmering. Hierbij kan onder andere gedacht worden aan analyses om informatie te verzamelen over de mate waarin leermiddelen het beoogde curriculum weerspiegelen, de mate waarin actuele thema's in leermiddelen voorkomen, de mate waarin er gevarieerd kan worden op inhoud en doelen voor gepersonaliseerd onderwijs, de mate waarin leermiddelen worden afgestemd op leerlingkenmerken, de mate waarin vakspecifieke thema's aan de orde komen en de mate

¹² <http://leerplaninbeeld.slo.nl>

waarin adaptief materiaal beschikbaar is. De analyses geven ook inzicht in welke mate aanvullende en vervangende lesmaterialen beschikbaar zijn.

De verantwoordelijkheid voor deze uitgebreide leerplankundige beschrijving ligt bij KCL-SLO. Hierbij wordt bij toekomstige analyses zoveel mogelijk gebruik gemaakt van Leerplan in Beeld, de bestaande vocabulaires van de SLO vakportalen (zie bijvoorbeeld Bijlage F) en eerder opgestelde kwaliteitscriteria¹³.

Het is te overwegen om voor een nader te bepalen subset van de leerplankundige beschrijving ook een criterialijst voor uitgevers/auteurs te maken die zij zelf (optioneel) in kunnen vullen naast de basisinformatie over het leermiddel dat zij aandragen. Door op deze manier in wisselwerking samen te werken met de aanbieders van leermiddelen kan er gericht en sneller gewerkt worden aan de beschrijving van de materialen, waardoor de uiteindelijke gebruikers een beter overzicht krijgen van de huidige leermiddelen en de manier waarop ze beredeneerde keuzes kunnen maken die passen in hun onderwijssituatie.

Het ontsluiten van de informatie over de leermiddelen in relatie tot het curriculum vindt plaats via de SLO vakportalen en Wikiwijsleermiddelenplein, maar ook door bijvoorbeeld koppelingen te maken met leermanagementsystemen en elektronische leeromgevingen. Op deze manier kan maatwerk gestimuleerd en ondersteund worden. Op basis van de informatie en vergelijkende overzichten kunnen scholen en leraren de leermiddelen vinden die zij het beste kunnen gebruiken. Het kan zijn dat gevonden materialen rechtstreeks te downloaden zijn, het kan ook zijn dat het zoekresultaat leidt naar de plek waar lesmaterialen te bestellen zijn.

3.2.2 Trendanalyse leermiddelen in relatie tot het curriculum en de curriculumspiegel

De tweejaarlijkse Leermiddelenmonitor wordt gecontinueerd als trendanalyse om zicht te blijven houden op het leermiddelengebruik en het keuzeproces om te komen tot de gewenste set aan leermiddelen. De leermiddelenmonitor wordt uitgezet onder leraren en leidinggevenden in het primair en voortgezet onderwijs. De uitkomsten geven leraren en schoolleiders inzicht in hun eigen leermiddelengebruik in vergelijking met dat van anderen. Op schoolniveau kunnen de uitkomsten helpen bij onderbouwing van het leermiddelenbeleid. Landelijke beleidsmakers en educatieve uitgeverijen kunnen gebruik maken van de resultaten van de leermiddelenmonitor en KCL-SLO gebruikt de uitkomsten zelf om de ondersteuning van leraren en schoolleiders bij de inzet van leermiddelen nader vorm te geven, bijvoorbeeld via Wikiwijsleermiddelenplein.

De uitkomsten van de trendanalyse met betrekking tot de leermiddelen zijn ook van belang voor het bepalen van de koers van SLO en KCL-SLO met betrekking tot de wijze waarop onderwijs vorm krijgt en uitgevoerd wordt met behulp van leermiddelen. Vanwege de vele ontwikkelingen is het echter belangrijk om ook tussendoor trends te signaleren die van belang zijn voor leermiddelen in relatie tot het curriculum. Er zal daarom verdere samenwerking gezocht worden met de projecten binnen SLO die zich richten op vakspecifieke en generieke trendanalyses.

¹³ Zie bijvoorbeeld: Le Grand, L., Doren, J. van, Vries, H. de & Sluijsmans, L. (2010). *Een kwaliteitszorgsysteem voor digitaal leermateriaal in VO-content. Aanbieders, gebruikers en experts zorgen samen voor kwaliteit.* IP-vo & SLO.

Deze trendanalyses worden gebruikt voor de curriculumspiegel van SLO welke dient als advies voor OCW en richting geeft aan de jaarlijkse programmering van SLO.

De Leermiddelenmonitor wordt afgestemd met de Vier in Balans monitor van Kennisnet, om te zorgen voor een eenduidige presentatie van de onderzoeksresultaten wat betreft digitaal leermiddelengebruik. Naast de standaardset aan vragen, die met Kennisnet is afgesproken, wordt iedere twee jaar de overige set aan vragen bekeken op actualiteit in relatie tot de diensten van KCL-SLO. Daarnaast wordt een set vragen toegevoegd die gebruikt worden om tweejaarlijks de markt te verkennen om ervoor te zorgen dat KCL-SLO zo goed mogelijk inspelt op de wensen van het onderwijsveld in relatie tot leermiddelen en het curriculum.

3.3 Bekendheid

Een belangrijk aandachtspunt is de zichtbaarheid en bekendheid van KCL-SLO als expertisecentrum op het gebied van curriculum en leermiddeleninformatie. Uit de marktverkenning blijkt dat degenen die bekend zijn met de diensten van KCL-SLO deze diensten ook zeer waarderen en KCL-SLO als onderdeel van SLO zien als een onafhankelijke organisatie die een neutraal en genuanceerd beeld kan geven over de kwaliteit van leermiddelen. Dit positieve beeld zou meer gebruikt kunnen worden bij het vergroten van de naamsbekendheid van KCL-SLO, waarbij KCL-SLO ook nadrukkelijk als onderdeel van SLO gepositioneerd moet worden.

Om de naamsbekendheid van KCL-SLO te vergroten, om op die manier het onderwijsveld en de bredere markt beter te kunnen bedienen, zal de expertise van de afdeling Communicatie van SLO benut worden. Een communicatieplan zal worden opgesteld waarin beschreven wordt wat de positie van KCL-SLO als onderdeel van SLO is, wat de doelgroepen en de diensten van KCL-SLO zijn, welk scala aan informatie er op dit moment al voor handen is en vooral wat de informatieverstrekking door KCL-SLO zo onderscheidend maakt van andere aanbieders van informatie: de koppeling van de leermiddelkenmerken aan zowel het richtinggevende curriculum van de overheid als aan de curriculaire ruimte die de school zelf heeft. Door de leermiddelen (ook) als onderdeel van de vakportalen te positioneren wordt verwacht dat het gebruik en de bruikbaarheid stijgen.

4. Reflectie

Het hierboven beschreven toekomstscenario voor KCL-SLO is op verschillende manieren geëvalueerd door middel van het voorleggen van het toekomstscenario aan extern betrokkenen en het voorleggen van het toekomstscenario aan collega's binnen SLO.

4.1 Reflectie op basis van feedback extern betrokkenen

De betrokkenen die tijdens de marktverkenning geïnterviewd zijn hebben het toekomstscenario digitaal opgestuurd gekregen. Zij werden gevraagd om het toekomstscenario door te nemen en feedback te geven op de genoemde ideeën en plannen. Daarbij konden zij een reactie in de tekst zelf toevoegen of via e-mail aangeven of zij het toekomstscenario wenselijk en haalbaar vinden en of er suggesties voor aanscherpingen zijn. Van de 17 personen hebben er twee inhoudelijk gereageerd, een aanbieder van leermaterialen en een educatieve uitgever.

De belangrijkste punten die werden aangedragen zijn

- de wens om samen te werken in een netwerk van aanbieders, expertisepartijen en gebruikers/onderwijsinstellingen, waarbij de deelnemers aan het netwerk elkaar kunnen inzetten bij het beschrijven van leermiddelen en de inzichten die daaruit voort komen te delen en bekendheid te geven;
- meer informatie over de manier waarop er samen met scholen opgetrokken kan worden naar aanleiding van hun wens tot meer inzage in de kwaliteit van leermiddelen;
- de wens voor duidelijke afspraken over wie welke informatie over leermiddelen aandraagt en de manier waarop;
- de wens om te zorgen voor actualiteit van de (basis)informatie over de leermiddelen.

Daarnaast werd opgemerkt dat het toekomstscenario ambitieus maar noodzakelijk is.

4.2 Reflectie op basis van feedback SLO-collega's

Voor SLO-collega's is een interne bijeenkomst georganiseerd waarin het toekomstscenario gepresenteerd is. De aanwezigen werden gevraagd om te reageren op het scenario met betrekking tot de toekomstbestendigheid, de duidelijke(re) koppeling met het curriculum, de manier van samenwerking met onder andere uitgevers, het onderscheid tussen basisinformatie en leerplankundige informatie, de koppeling met (toekomstige) SLO-projecten en de bekendheid van KCL-SLO. Daarnaast is er in het SLO managementoverleg gesproken over het toekomstscenario. De belangrijkste punten die uit beide bijeenkomsten werden aangedragen zijn:

- leermiddelen zijn een belangrijk onderdeel van het curriculaire spinnenweb¹⁴, ze maken onderdeel uit van leerplanontwikkeling. Daarbij moet gezorgd worden voor een goede verbinding met de andere onderdelen van het spinnenweb, dus meer integratie met SLO-projecten is noodzakelijk;
- goed om onderscheid te maken tussen basisinformatie en leerplankundige informatie, waarbij de nadruk voor SLO in het bijzonder op de leerplankundige informatie moet komen te liggen. Dat gebeurt deels al in SLO-projecten, maar zou meer aandacht moeten krijgen in de programmering van 2016;

¹⁴ zie <http://www.slo.nl/organisatie/overmissie/kerntaken/>

- er zouden duidelijke afspraken moeten komen met uitgevers en andere aanbieders van leermiddelen over het aanleveren van de basisinformatie, zodat er inderdaad meer tijd vrij komt voor de leerplankundige analyses;
- wel de waarde, maar niet de norm aangeven bij de beschrijving van leermiddelen. Een kwaliteitskeurmerk is niet gewenst, wel een kwalitatieve beschrijving van leermiddelen, zodat scholen/leraren de juiste middelen kunnen vinden die passen bij de curriculaire keuzes die zij gemaakt hebben. Dus geen criteria voor 'de beste koop', maar een ordeningskader zodat duidelijk wordt aan welke criteria materialen wel (en niet) voldoen;
- er zou niet gestreefd moeten worden naar volledigheid: niet alle leermiddelen kunnen leerplankundig beschreven worden, daarvoor is het aanbod op dit moment veel te groot. Het is daarom van belang om wel een overzicht met basisinformatie te schetsen, maar daarna te prioriteren en relevante selecties te maken waarop de leerplankundige analyses uitgevoerd worden. Deze selecties kunnen uitgevoerd worden op basis van onder andere de SLO programmering en vragen die vanuit OCW gesteld worden. Als voorbeeld worden de projecten burgerschap en 21^e eeuwse vaardigheden genoemd, waarbij de vraag gesteld werd in hoeverre deze thema's al aan bod komen in het beoogd en uitgevoerd curriculum;
- door op deze manier de activiteiten en diensten van KCL-SLO vorm te geven kan er meer flexibel ingesprongen worden op actuele ontwikkelingen in het onderwijs. Daarbij zou het goed zijn om in te springen op actuele thema's zoals nu gebeurt rondom bijvoorbeeld 21^e eeuwse vaardigheden en burgerschap. Daarnaast zou het ook mogelijk moeten zijn om snel in te spelen op ontwikkelingen naar aanleiding van Onderwijs2032.

4.3 Acties naar aanleiding van de reflectie

Het toekomstscenario wordt inhoudelijk niet aangepast. Wel moet er in de verdere uitwerking rekening gehouden worden met de punten die genoemd zijn door zowel de externe als de interne betrokkenen. Dit betekent dat er in de verdere uitwerking in ieder geval rekening gehouden moet worden met:

- integratie van de activiteiten en diensten van KCL-SLO in de SLO-programmering en de daarop volgende projecten die door SLO uitgevoerd worden;
- de manier waarop de activiteiten en diensten in de SLO-programmering opgenomen worden, waarbij voor de inrichting een vast basisbedrag nodig is voor de infrastructuur en voor technisch en inhoudelijk beheer, daarnaast een financiering voor de leerplankundige analyses van leermateriaal die inhoudelijk in verband staan met de trends die in de Curriculumspiegel worden gesignaleerd en overige activiteiten van SLO;
- het verder vormgeven van het netwerk van aanbieders, expertisepartijen en scholen/leraren om ervoor te zorgen dat gebruikers inzicht krijgen in welke materialen ze het beste kunnen gebruiken om aan het curriculum te werken, waarbij zowel het richtinggevende curriculum van de overheid (in de vorm van kerndoelen en eindtermen) als de ruimte in het curriculum van de school uitgangspunt zijn.

Aangezien leermiddelen een wezenlijk onderdeel van het curriculum zijn is het streven vanuit SLO om op deze manier de informatieverstrekking over leermiddelen en de relatie van dat leermiddel tot het curriculum op te nemen in de continue taken van SLO.

Referenties

Benammer, K., & Snoek, M. (red.) (2006). *Leren met Toekomstscenario's. Scenarioleren voor het Hoger Onderwijs*. Amsterdam: Hogeschool van Amsterdam/Digitale Universiteit.

Heijden, K. van der (2005). *Scenario's: The art of strategic planning*. Chichester, John Wiley & Sons.

Schoemaker, P.J.H. (1995). Scenario planning: A tool for strategic thinking. *Sloan Management Review* 36(2), 25-40.

Schwartz, P. (1991). *The art of the long view. The path to strategic insight for yourself or your company*. New York: Doubleday.

Wack, P. (1985). Scenarios: uncharted waters ahead. *Harvard Business Review*, 63(5). 72-89.

Bijlage A Onderzoeksopzet

1. Scenariomethode

Om te onderzoeken wat mogelijke toekomstscenario's voor KCL-SLO kunnen zijn, is een beproefde analyse- en onderzoeks aanpak gekozen, namelijk de zgn. 'Scenariomethode'. Bij de Scenariomethode worden toekomstscenario's ontwikkeld volgens een bepaald model gedurende een aantal sessies. Deelnemers aan dergelijke sessies proberen hun gedachtenproces los te maken van het huidige moment en zich te verplaatsen in de toekomst. Ook wordt geprobeerd de deelnemers bewust te maken van een aantal onzekerheden die een grote impact kunnen hebben op de toekomst. Op basis van deze onzekerheden worden uiteindelijk een aantal mogelijke toekomstscenario's ontworpen (Benammer & Snoek, 2006). Hoewel auteurs dit model op verschillende manieren benaderen en benoemen (zie Wack, 1985; Schoemaker, 1995; van der Heijden, 2005; Schwartz, 1991; Benammer & Snoek, 2006) kan over het algemeen gezegd worden dat toekomstscenario's volgens een vast stramien van oriënteren, ontdekken, clusteren, ontwikkelen en terugkijken geconstrueerd worden. In dit project is het model van Benammer en Snoek (2006) gebruikt om toekomstscenario's te construeren. In dit model worden drie fasen voor het construeren van toekomstscenario's onderscheiden;

1. Analysefase

De eerste stap binnen de analysefase is het brainstormen over visies op de toekomst. De deelnemers aan de scenariosessie denken met elkaar na over mogelijkheden die het vastgestelde thema heeft in de toekomst. Vragen als: "Hoe ziet de omgeving er dan uit?" en "Met welke factoren moet er rekening gehouden worden?" komen gedurende deze eerste stap naar voren. De tweede stap is het onderzoeken van trends. Om uitspraken te kunnen doen over de toekomst moet er immers rekening gehouden worden met hedendaagse trends welke een aanzienlijke invloed kunnen uitoefenen op de toekomst. De derde stap binnen de analysefase is het kiezen van autonome krachten. De deelnemers analyseren de gepresenteerde trends en proberen met elkaar te ontdekken welke krachten ten grondslag liggen aan deze trends. Deze onderliggende autonome krachten –drijvende krachten genoemd- oefenen immers niet alleen invloed uit op de trends maar ook op het overkoepelende onderwerp.

2. Ontwikkelfase

In de ontwikkelfase is de eerste stap het ontwikkelen van een scenariosjabloon. Dit sjabloon bestaat uit twee assen met daarop twee –door de deelnemers geselecteerde- belangrijke drijvende krachten die vanaf deze stap het denken gaan bepalen. Op deze manier ontstaan vier mogelijke toekomstvarianten. De tweede stap is het uitwerken van de toekomstvarianten tot toekomstscenario's door groepjes deelnemers. Elk groepje deelnemers werkt een van de vier toekomstvarianten uit tot een toekomstscenario in een van tevoren vastgestelde vorm. De laatste stap binnen deze fase is het presenteren van de toekomstscenario's aan de andere deelnemersgroepen.

3. Reflectiefase

In deze fase wordt bekeken welke van de gepresenteerde toekomstscenario's het best past bij de wensen en eisen van de opdrachtgever. Op basis van deze reflectie worden uiteindelijk adviezen opgesteld.

De deelnemers aan de scenariomethode zijn zowel intern als extern. In dit onderzoek is voorafgaand aan de genoemde fasen het thema van de scenariosessie en de tijdspanne bepaald in overleg met de opdrachtgever en met de medewerkers van KCL-SLO. Externe partners zijn geraadpleegd via een marktverkenning over hun ideeën over de toekomst van KCL-SLO. De scenario's die mede op basis van de marktverkenning ontwikkeld zijn, worden voorgelegd aan de opdrachtgever.

2. Marktverkenning: vragenlijst

In het voorjaar van 2015 is een marktverkenning uitgevoerd onder klanten en ketenpartners van KCL-SLO. Het doel van de marktverkenning was om (potentiele) gebruikers van KCL-SLO en andere partijen die direct of indirect belang zouden kunnen hebben bij de diensten van KCL-SLO, en dan met name Wikiwijsleermiddelenplein en de Leermiddelenmonitor als grootste diensten, te vragen hoe zij denken over de huidige dienstverlening en de toekomstbestendigheid van KCL-SLO.

De marktverkenning is uitgevoerd door middel van het uitzetten van een vragenlijst en het uitvoeren van interviews. De vragenlijst is verspreid onder leraren, schoolleiders, uitgevers, schoolleveranciers en schoolbegeleidingsdiensten. In totaal hebben 188 respondenten de vragenlijst ingevuld, waarvan 120 leraren, 8 schoolleiders, 35 uitgevers/auteurs, 8 schoolleveranciers en 11 medewerkers van schoolbegeleidingsdiensten. De vragenlijst is opgedeeld in een aantal onderdelen: a) diensten waar KCL-SLO zicht op zou moeten richten (nu en in de toekomst), b) de bekendheid, nut en noodzaak van de tweejaarlijkse Leermiddelenmonitor, c) de bekendheid, nut en noodzaak van Wikiwijsleermiddelenplein, en d) een mogelijke financiële bijdrage aan Wikiwijsleermiddelenplein. De vragenlijst is hieronder toegevoegd.

Inleiding vragenlijst

Het aantal beschikbare leermiddelen voor scholen groeit de laatste jaren exponentieel, evenals de diversiteit van het aanbod. Door deze enorme toename is het voor scholen en leraren eigenlijk nauwelijks meer mogelijk om daar zelf een weg in te vinden. Het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling (SLO) stelt zich daarom via het Kenniscentrum Leermiddelen (KCL) ten doel om scholen en leraren onafhankelijk en gericht te ondersteunen bij het kiezen van de juiste leermiddelen. Via deze vragenlijst vragen wij uw mening over onze dienstverlening, nu en in de toekomst. Het invullen van de vragenlijst duurt ongeveer 15 minuten en uw antwoorden worden anoniem verwerkt. Onder degenen die de vragenlijst compleet invullen wordt een aantal boekenbonnen verloot. Alvast dank voor uw medewerking!

Achtergrondvragen

*¹⁵ Geboortejaar

* Ik vul deze vraag in als

- Leerkracht PO *[verder naar vragen deel 1]¹⁶*
- Docent VO *[verder naar vragen deel 1]*
- Schoolleider PO *[verder naar vragen deel 1]*
- Schoolleider VO *[verder naar vragen deel 1]*
- Teamleider VO *[verder naar vragen deel 1]*
- Lerarenopleider PO *[verder naar vragen deel 1]*
- Lerarenopleider VO *[verder naar vragen deel 1]*
- Student lerarenopleiding PO *[verder naar vragen deel 1]*

¹⁵ Een vraag met een * is een verplicht in te vullen vraag.

¹⁶ Opmerkingen tussen vierkante haken zijn aanwijzingen voor de routing van de vragenlijst, de respondenten zien deze opmerkingen niet.

- o Student lerarenopleiding VO [verder naar vragen deel 1]
- o Uitgever/auteur methode [verder naar vragen deel 6]
- o Schoolleverancier [verder naar vragen deel 6]
- o Schoolbegeleidingsdienst [verder naar vragen deel 6]

*** Vragen, deel 1 [in vragenlijst: Het Kenniscentrum Leermiddelen]**

1. Het aantal beschikbare leermiddelen voor scholen groeit de laatste jaren exponentieel, evenals de diversiteit van het aanbod. Op welke diensten zou het Kenniscentrum Leermiddelen (KCL) van SLO zich moeten richten ter ondersteuning van scholen en leraren? U kunt meerdere antwoordopties aanvinken.

- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)
 - Overzicht educatieve apps voor mijn vakgebied(en)
 - Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk
 - Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Methode-analyses op deelaspecten (bijv. de mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
 - Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten
 - Makkelijk en snel (open) lesmateriaal vinden behorend bij hoofdstukken/paragrafen/onderwerpen uit de door mij gebruikte methode
 - Makkelijk en snel lesmateriaal vinden dat bij bepaalde onderwerpen en/of thema's uit het curriculum hoort
 - Overzicht gebruikskosten methoden (wat kost het gebruik van een methode per leerling per leerjaar?)
 - Hulp/ondersteuning bij het vinden van geschikte leermiddelen die aansluit bij de onderwijsvisie van een school en/of specifieke behoeften van een leerling (extra oefenstof, remedial teaching, hoogbegaafdheid, ADHD, dyslexie)
 - Advies bij of over de ontwikkeling van nieuwe leermiddelen
 - Informatie over relevante kwaliteitsaspecten van (digitale) leermiddelen
 - Formatieve evaluatie van leermiddelen (tijdens het ontwikkelproces)
 - Ondersteuning bij het gebruik van (digitale) leermiddelen in de praktijk
 - Delen van ervaringen met het gebruik van methoden/lesmateriaal
 - Aanvragen beoordelingsexemplaren methoden via de website van Wikiwijsleermiddelenplein
 - Hulp/ondersteuning bij het zelf maken/samenstellen/arrangeren van lesmateriaal (bijvoorbeeld het bieden van een arrangeertool, of hulp in de vorm van het bieden van handleidingen, cursussen etc.)
 - Anders, namelijk.....
- [meer antwoordopties mogelijk]

Vragen deel 3 [in vragenlijst: Leermiddelenmonitor]

2. * Bent u bekend met de leermiddelenmonitor van het Kenniscentrum Leermiddelen?
- nee
 - enigszins
 - ja
3. * Het Kenniscentrum Leermiddelen doet eens in de twee jaar onderzoek naar de wijze waarop leraren in het Nederlandse onderwijs omgaan met leermiddelen. De uitkomsten van dit onderzoek geven leraren en schoolleiders inzicht in hun eigen leermiddelengebruik in

vergelijking met dat van anderen. Op schoolniveau kunnen de uitkomsten helpen bij onderbouwing van het leermiddelenbeleid. Maar ook landelijke beleidsmakers en educatieve uitgeverijen kunnen gebruik van de leermiddelenmonitor maken. Zie <http://www.slo.nl/leermiddelenmonitor/> voor meer informatie.

In hoeverre maakt u (of heeft u in het verleden) gebruik gemaakt van de leermiddelenmonitor?

- nooit *[ga naar vraag 4]*
- een keer *[ga naar vraag 5]*
- een aantal keer *[ga naar vraag 5]*
- vaak *[ga naar vraag 5]*

4. U heeft aangegeven nooit gebruik gemaakt te hebben van de leermiddelenmonitor. Kunt u aangeven waarom niet?

[na vraag 4, ga naar vraag 6!]

5. U heeft aangegeven gebruik gemaakt te hebben van de leermiddelenmonitor. Met wel doel deed u dat?

6. * In hoeverre vindt u een onderzoek als de leermiddelenmonitor ...

- a. Nuttig
- b. Noodzakelijk
- c. Nodig in de toekomst
- d. Typisch een taak van het KCL/SLO

[bij elke optie 5-puntsschaal helemaal mee oneens – helemaal mee eens]

7. Kunt u aangeven waarom u de leermiddelenmonitor wel/niet nuttig, noodzakelijk en/of nodig vindt?

8. * Kunt u aangeven waarom u de leermiddelenmonitor wel/niet typisch een taak van SLO vindt? Zou de dienst ook door anderen aangeboden kunnen worden?

Vragen deel 4 [in vragenlijst: Wikiwijsleermiddelenplein]

9. * Bent u bekend met Wikiwijsleermiddelenplein?

- nee
- enigszins
- ja

10. * Wikiwijsleermiddelenplein is een gezamenlijk initiatief van Kennisnet en SLO. Het platform biedt een overzicht van en informatie over open en gesloten lesmateriaal, informatie over lesmethoden en professionaliseringsmateriaal over het gebruik en de toepassing van (digitale) leermiddelen. De informatie over lesmethoden bestaat o.a. uit uitgebreide beschrijvingen van de methoden, inclusief de mogelijkheid tot het vergelijken van methoden, en praktijkervaringen van leraren met verschillende methoden. Het doel is om scholen en docenten te ondersteunen bij het samenstellen van de optimale leermiddelenmix en te zorgen voor centrale beschikbaarheid van leermiddelen. Zie <http://www.wikiwijsleermiddelenplein.nl/> voor meer informatie.

In hoeverre maakt u (of heeft u in het verleden) gebruik gemaakt van

- Wikiwijsleermiddelenplein?
- nooit *[ga naar vraag 11]*
- een keer *[ga naar vraag 12]*
- een aantal keer *[ga naar vraag 12]*
- vaak *[ga naar vraag 12]*

11. U heeft aangegeven nooit gebruik gemaakt te hebben van Wikiwijsleermiddelenplein. Kunt u aangeven waarom niet?

[na vraag 12, ga naar vraag 14!]

12. * U heeft aangegeven gebruik gemaakt te hebben van Wikiwijsleermiddelenplein. Met wel doel deed u dat (meerdere antwoorden mogelijk)?

- als oriëntatie op de aanschaf van methoden/leermiddelen
- het zoeken van leermiddelen ter aanvulling op mijn methode
- voor een vergelijking van leermiddelen/methoden
- voor het lezen van praktijkervaringen van leraren met methoden
- voor verdiepende informatie over bepaalde methoden/leermiddelen (zoals uitgebreide beschrijvingen en analyses op kerndoelen of maatschappelijke thema's)
- het arrangeren van leermiddelen
- anders, namelijk

[meer antwoordopties mogelijk]

13. * In hoeverre is Wikiwijsleermiddelenplein ...

- a. Nuttig
- b. Noodzakelijk
- c. Nodig in de toekomst
- d. Typisch een taak van het KCL/SLO

[bij elke optie 5-puntsschaal helemaal mee oneens – helemaal mee eens]

14. Kunt u aangeven waarom u Wikiwijsleermiddelenplein wel/niet nuttig, noodzakelijk en/of nodig vindt?

15. * Op dit moment biedt Wikiwijsleermiddelenplein al de volgende diensten. Kunt u aangeven in welke mate u deze ondersteuning voor scholen en leraren **wenselijk** vindt?

- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)
- Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)
- Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk
- Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)
- Methode-analyses op deelaspecten (bijv. mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
- Praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal
- Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten

[bij elke optie 5-puntsschaal helemaal niet wenselijk – onmisbaar]

16. * Kunt u aangeven in welke mate u vindt dat Wikiwijsleermiddelenplein deze **ondersteuning al biedt?**

- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)
 - Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk
 - Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Methode-analyses op deelaspecten (bijv. mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
 - Praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal
 - Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten
- [bij elke optie 5-puntsschaal helemaal niet– helemaal wel]*

17. * Kunt u aangeven waarom u Wikiwijsleermiddelenplein wel/niet typisch een taak van SLO vindt?

18. * Het Kenniscentrum Leermiddelen van SLO wordt nu gefinancierd door het ministerie van OCW. Stel dat deze financiering weg zou vallen, denkt u dat uw school een financiële bijdrage zou willen leveren om Wikiwijsleermiddelenplein in stand te houden?

Vragen deel 5 [in vragenlijst: Toekomstige diensten Kenniscentrum Leermiddelen]

19. U heeft aan het begin van deze vragenlijst aangegeven wat u als mogelijk diensten van SLO/ Kenniscentrum Leermiddelen ziet. Heeft u naar aanleiding van het invullen van de voorgaande vragen nog ideeën voor andere diensten die het Kenniscentrum Leermiddelen op zich zou kunnen nemen? Zo ja, welke?

Hartelijk dank voor uw bijdrage aan deze vragenlijst! Als u aanvullende opmerkingen heeft, of als wij verder contact met u mogen opnemen voor meer informatie (vergeet dan uw e-mailadres niet), dan kunt u dat hieronder invullen.

Als u kans wilt maken op een boekenbon, vul dan hieronder uw e-mailadres in

[einde vragenlijst voor deze gebruikers]

*** Vragen, deel 6 [in vragenlijst: Het Kenniscentrum Leermiddelen]**

20. Het aantal beschikbare leermiddelen voor scholen groeit de laatste jaren exponentieel, evenals de diversiteit van het aanbod. Op welke diensten zou het Kenniscentrum Leermiddelen (KCL) van SLO zich moeten richten ter ondersteuning van scholen en leraren? U kunt meerdere antwoordopties aanvinken.

- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor specifieke vakgebied(en)
- Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor specifieke vakgebied(en)
- Overzicht educatieve apps voor specifieke vakgebied(en)
- Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk

- Inhoudelijke informatie over methoden voor specifieke vakgebied(en)
- Methode-analyses op deelaspecten (bijv. de mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
- Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten
- Makkelijk en snel (open) lesmateriaal vinden behorend bij hoofdstukken/paragrafen/onderwerpen uit de gebruikte methode
- Makkelijk en snel lesmateriaal vinden dat bij bepaalde onderwerpen en/of thema's uit het curriculum hoort
- Overzicht gebruikskosten methoden (wat kost het gebruik van een methode per leerling per leerjaar?)
- Hulp/ondersteuning bij het vinden van geschikte leermiddelen die aansluit bij de onderwijsvisie van een school en/of specifieke behoeften van een leerling (extra oefenstof, remedial teaching, hoogbegaafdheid, ADHD, dyslexie)
- Gebruik maken (als Open Data) van gegevens uit de leermiddelendatabase van het KCL voor het realiseren van eigen webapplicaties
- Advies bij of over de ontwikkeling van nieuwe leermiddelen
- Informatie over relevante kwaliteitsaspecten van (digitale) leermiddelen
- Formatieve evaluatie van leermiddelen (tijdens het ontwikkelproces)
- Ondersteuning bij het gebruik van (digitale) leermiddelen in de praktijk
- Delen van ervaringen met het gebruik van methoden/lesmateriaal
- Aanvragen beoordelingsexemplaren methoden via de website van Wikiwijsleermiddelenplein
- Hulp/ondersteuning bij het zelf maken/samenstellen/arrangeren van lesmateriaal (bijvoorbeeld het bieden van een arrangeertools, of hulp in de vorm van het bieden van handleidingen, cursussen etc.)
- Anders, namelijk.....
[meer antwoordopties mogelijk]

Vragen deel 7 [in vragenlijst: Leermiddelenmonitor]

21. * Bent u bekend met de leermiddelenmonitor van het Kenniscentrum Leermiddelen?

- nee
- enigszins
- ja

22. * Het Kenniscentrum Leermiddelen doet eens in de twee jaar onderzoek naar de wijze waarop leraren in het Nederlandse onderwijs omgaan met leermiddelen. De uitkomsten van dit onderzoek geven leraren en schoolleiders inzicht in hun eigen leermiddelengebruik in vergelijking met dat van anderen. Op schoolniveau kunnen de uitkomsten helpen bij onderbouwing van het leermiddelenbeleid. Maar ook landelijke beleidsmakers en educatieve uitgeverijen kunnen gebruik van de leermiddelenmonitor maken. Zie <http://www.slo.nl/leermiddelenmonitor/> voor meer informatie.

In hoeverre maakt u (of heeft u in het verleden) gebruik gemaakt van de leermiddelenmonitor?

nooit [ga naar vraag 23]

een keer [ga naar vraag 24]

een aantal keer [ga naar vraag 24]

vaak [ga naar vraag 24]

23. U heeft aangegeven nooit gebruik gemaakt te hebben van de leermiddelenmonitor. Kunt u aangeven waarom niet?

[na vraag 23, ga naar vraag 25!]

24. U heeft aangegeven gebruik gemaakt te hebben van de leermiddelenmonitor. Met wel doel deed u dat?

25. * In hoeverre vindt u een onderzoek als de leermiddelenmonitor ...

e. Nuttig

f. Noodzakelijk

g. Nodig in de toekomst

h. Typisch een taak van het KCL/SLO

[bij elke optie 5-puntsschaal helemaal mee oneens – helemaal mee eens]

26. Kunt u aangeven waarom u de leermiddelenmonitor wel/niet nuttig, noodzakelijk en/of nodig vindt?

27. * Kunt u aangeven waarom u de leermiddelenmonitor wel/niet typisch een taak van SLO vindt?

Vragen deel 9 [in vragenlijst: Wikiwijsleermiddelenplein]

28. * Bent u bekend met Wikiwijsleermiddelenplein?

- nee

- enigszins

- ja

29. * Wikiwijsleermiddelenplein is een gezamenlijk initiatief van Kennisnet en SLO. Het platform biedt een overzicht van en informatie over open en gesloten lesmateriaal, informatie over lesmethoden en professionaliseringsmateriaal over het gebruik en de toepassing van (digitale) leermiddelen. De informatie over lesmethoden bestaat o.a. uit uitgebreide beschrijvingen van de methoden, inclusief de mogelijkheid tot het vergelijken van methoden, en praktijkervaringen van leraren met verschillende methoden. Het doel is om scholen en docenten te ondersteunen bij het samenstellen van de optimale leermiddelenmix en te zorgen voor centrale beschikbaarheid van leermiddelen. Zie <http://www.wikiwijsleermiddelenplein.nl/> voor meer informatie.

In hoeverre maakt u (of heeft u in het verleden) gebruik gemaakt van

Wikiwijsleermiddelenplein?

nooit *[ga naar vraag 30]*

een keer *[ga naar vraag 31]*

een aantal keer *[ga naar vraag 31]*

vaak *[ga naar vraag 31]*

30. U heeft aangegeven nooit gebruik gemaakt te hebben van Wikiwijsleermiddelenplein. Kunt u aangeven waarom niet?

[na vraag 30, ga naar vraag 32!]

31. * U heeft aangegeven gebruik gemaakt te hebben van Wikiwijsleermiddelenplein. Met wel doel deed u dat (meerdere antwoorden mogelijk)?
- als oriëntatie op de aanschaf van methoden/leermiddelen
 - het zoeken van leermiddelen
 - voor een vergelijking van leermiddelen/methoden
 - voor het lezen van praktijkervaringen van leraren met methoden
 - voor verdiepende informatie over bepaalde methoden/leermiddelen (zoals uitgebreide beschrijvingen en analyses op kerndoelen of maatschappelijke thema's)
 - het arrangeren van leermiddelen
 - anders, namelijk
- [meer antwoordopties mogelijk]*
32. * In hoeverre is Wikiwijsleermiddelenplein ...
- e. Nuttig
 - f. Noodzakelijk
 - g. Nodig in de toekomst
 - h. Typisch een taak van het KCL/SLO
- [bij elke optie 5-puntsschaal helemaal mee oneens – helemaal mee eens]*
33. Kunt u aangeven waarom u Wikiwijsleermiddelenplein wel/niet nuttig, noodzakelijk en/of nodig vindt?
34. * Op dit moment biedt Wikiwijsleermiddelenplein al de volgende diensten. Kunt u aangeven in welke mate u deze ondersteuning voor scholen en leraren wenselijk vindt?
- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)
 - Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk
 - Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Methode-analyses op deelaspecten (bijv. mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
 - Praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal
 - Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten
- [bij elke optie 5-puntsschaal helemaal niet wenselijk – onmisbaar]*
35. * Kunt u aangeven in welke mate u vindt dat Wikiwijsleermiddelenplein deze ondersteuning al biedt?
- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)
 - Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk
 - Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)
 - Methode-analyses op deelaspecten (bijv. mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
 - Praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal
 - Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten
- [bij elke optie 5-puntsschaal helemaal niet– helemaal wel]*

36. * Kunt u aangeven waarom u Wikiwijsleermiddelenplein wel/niet typisch een taak van SLO vindt?

37. * Het Kenniscentrum Leermiddelen van SLO wordt nu gefinancierd door het ministerie van OCW. Stel dat deze financiering weg zou vallen, a) zou u een financiële bijdrage willen leveren om Wikiwijsleermiddelenplein in stand te houden en/of b) zou uw organisatie deze dienst ook kunnen/willen leveren?

Vragen deel 10 [in vragenlijst: Toekomstige diensten Kenniscentrum Leermiddelen]

38. U heeft aan het begin van deze vragenlijst aangegeven wat u als mogelijk diensten van SLO/ Kenniscentrum Leermiddelen ziet. Heeft u naar aanleiding van het invullen van de voorgaande vragen nog ideeën voor andere diensten die het Kenniscentrum Leermiddelen op zich zou kunnen nemen? Zo ja, welke?

Hartelijk dank voor uw bijdrage aan deze vragenlijst! Als u aanvullende opmerkingen heeft, of als wij verder contact met u mogen opnemen voor meer informatie (vergeet dan uw e-mailadres niet), dan kunt u dat hieronder invullen.

Als u kans wilt maken op een boekenbon, vul dan hieronder uw e-mailadres in

[einde vragenlijst voor deze gebruikers]

3. Marktverkenning: Leidraad interview

De vragen uit de vragenlijst zijn daarna gebruikt als leidraad bij het houden van verdiepende interviews, waarbij doorgevraagd werd naar de redenen waarom mensen bepaalde antwoorden geven. Interviews zijn afgenomen bij de volgende soorten respondenten: leraren, sectorraden, inspectie, uitgevers en schoolleveranciers. In totaal zijn 17 respondenten geïnterviewd (3 onderwijsinspecteurs, 2 medewerkers van Kennisnet, 3 leraren, 2 schoolleveranciers, 2 vertegenwoordigers van sectorraden, 5 uitgevers). De leidraad voor het interview is hieronder toegevoegd.

Instructie voor de interviewer

- Zorg dat de algemene informatie van te voren is ingevuld en neem deze mee.
- Voordat je met het interview begint dien je de respondent op de hoogte te stellen van:
 - het doel van het onderzoek;
 - de verwachte duur van het interview (30-45 minuten);
 - dat de respondentgegevens vertrouwelijk en anoniem zullen worden verwerkt;
 - (eventueel) toestemming vragen om het interview op te nemen.
- In dit instrument staan de onderwerpen en bijpassende vragen beschreven die aan bod dienen te komen om de onderzoeksvragen te beantwoorden. Alle vragen moeten dus worden gesteld, extra vragen toevoegen is uiteraard toegestaan.
- Er is schrijfruimte over gelaten om aantekeningen te maken.
- Probeer bij iedere vraag door te vragen: waarom vindt de respondent iets en kan hij/zij hier een voorbeeld van geven?
- Bedank je respondent na het interview voor de tijd en moeite en laat weten dat er bij vragen altijd contact opgenomen kan worden met de onderzoeksgroep.

Na afloop van het interview werk je het interview op hoofdpunten uit in onderstaand formulier en dat stuur je uiterlijk 26 maart naar Petra en Chantal.

[Van te voren invullen]

Jouw naam	
Naam respondent	
Organisatie respondent	
Functie respondent	

Inleiding

Aangeven wat het doel van het interview is (ook te gebruiken bij uitnodiging voor het interview): Het aantal beschikbare leermiddelen voor scholen groeit de laatste jaren exponentieel, evenals de diversiteit van het aanbod. Door deze enorme toename is het voor scholen en leraren eigenlijk nauwelijks meer mogelijk om daar zelf een weg in te vinden. Het Nationaal Expertisecentrum Leerplanontwikkeling (SLO) stelt zich daarom via het Kenniscentrum Leermiddelen (KCL) ten doel om scholen en leraren onafhankelijk en gericht te ondersteunen bij het kiezen van de juiste leermiddelen.

Via dit interview vragen wij uw mening over onze huidige en toekomstige dienstverlening. Het interview duurt 30 a 45 minuten.

Deel 1, mogelijke diensten van het KCL

Open vraag: Het aantal beschikbare leermiddelen voor scholen groeit de laatste jaren exponentieel, evenals de diversiteit van het aanbod. Op welke diensten zou het Kenniscentrum Leermiddelen (KCL) van SLO zich moeten richten ter ondersteuning van scholen en leraren?

[als de respondent moeite heeft met voorbeelden verzinnen kun je een aantal van onderstaande opties uit de vragenlijst noemen]

- Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor specifieke vakgebied(en)
- Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor specifieke vakgebied(en)
- Overzicht educatieve apps voor specifieke vakgebied(en)
- Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk
- Inhoudelijke informatie over methoden voor specifieke vakgebied(en)
- Methode-analyses op deelaspecten (bijv. de mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21^e eeuwse vaardigheden')
- Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten
- Makkelijk en snel (open) lesmateriaal vinden behorend bij hoofdstukken/paragrafen/onderwerpen uit de gebruikte methode
- Makkelijk en snel lesmateriaal vinden dat bij bepaalde onderwerpen en/of thema's uit het curriculum hoort
- Overzicht gebruikskosten methoden (wat kost het gebruik van een methode per leerling per leerjaar?)
- Hulp/ondersteuning bij het vinden van geschikte leermiddelen die aansluit bij de onderwijsvisie van een school en/of specifieke behoeften van een leerling (extra oefenstof, remedial teaching, hoogbegaafdheid, ADHD, dyslexie)
- Gebruik maken (als Open Data) van gegevens uit de leermiddelendatabase van het KCL voor het realiseren van eigen webapplicaties
- Advies bij of over de ontwikkeling van nieuwe leermiddelen
- Informatie over relevante kwaliteitsaspecten van (digitale) leermiddelen
- Formatieve evaluatie van leermiddelen (tijdens het ontwikkelproces)
- Ondersteuning bij het gebruik van (digitale) leermiddelen in de praktijk
- Delen van ervaringen met het gebruik van methoden/lesmateriaal
- Aanvragen beoordelingsexemplaren methoden via de website van Wikiwijsleermiddelenplein

- Hulp/ondersteuning bij het zelf maken/samenstellen/arrangeren van lesmateriaal (bijvoorbeeld het bieden van een arrangeertool, of hulp in de vorm van het bieden van handleidingen, cursussen etc.)

Antwoord van de respondent:

Deel 2, leermiddelenmonitor

Een van de projecten die het KCL tweejaarlijks uitvoert is de leermiddelenmonitor. Bent u daarmee bekend? Antwoord van de respondent:

Indien niet bekend korte toelichting geven: Het Kenniscentrum Leermiddelen doet eens in de twee jaar onderzoek naar de wijze waarop leraren in het Nederlandse onderwijs omgaan met leermiddelen. De uitkomsten van dit onderzoek geven leraren en schoolleiders inzicht in hun eigen leermiddelengebruik in vergelijking met dat van anderen. Op schoolniveau kunnen de uitkomsten helpen bij onderbouwing van het leermiddelenbeleid. Maar ook landelijke beleidsmakers en educatieve uitgeverijen kunnen gebruik van de leermiddelenmonitor maken. Zie <http://www.slo.nl/leermiddelenmonitor/> voor meer informatie.

In hoeverre vindt u een onderzoek als de leermiddelenmonitor Nuttig, Noodzakelijk, Nodig? Waarom? Antwoord van de respondent:

In hoeverre vindt u een onderzoek als de leermiddelenmonitor typisch een taak van het KCL/SLO? Waarom? Antwoord van de respondent:

Deel 3, Wikiwijsleermiddelenplein

Een ander groot project waar het KCL een belangrijke rol in speelt is Wikiwijsleermiddelenplein. Bent u daarmee bekend?

Antwoord van de respondent:

Indien niet bekend korte toelichting geven: Wikiwijsleermiddelenplein is een gezamenlijk initiatief van Kennisnet en SLO. Het platform biedt een overzicht van en informatie over open en gesloten lesmateriaal, informatie over lesmethoden en professionaliseringsmateriaal over het gebruik en de toepassing van (digitale) leermiddelen. De informatie over lesmethoden bestaat o.a. uit uitgebreide beschrijvingen van de methoden, inclusief de mogelijkheid tot het vergelijken van methoden, en praktijkervaringen van leraren met verschillende methoden. Het doel is om scholen en docenten te ondersteunen bij het samenstellen van de optimale leermiddelenmix en te zorgen voor centrale beschikbaarheid van leermiddelen. Zie <http://www.wikiwijsleermiddelenplein.nl/> voor meer informatie.

In hoeverre vindt u Wikiwijsleermiddelenplein Nuttig, Noodzakelijk, Nodig? Waarom? Antwoord van de respondent:

In hoeverre vindt u Wikiwijsleermiddelenplein typisch een taak van het KCL/SLO? Waarom? Antwoord van de respondent:

Op dit moment biedt Wikiwijsleermiddelenplein al de volgende diensten. Kunt u aangeven in welke mate u deze ondersteuning voor scholen en leraren **wenselijk** vindt, hoe u deze dienst **beoordeelt** (indien bekend met wwlmp) en **waarom**?

Dienst	Antwoord van de respondent
Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)	
Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)	
Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk	
Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)	
Methode-analyses op deelaspecten (bijv. mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21 ^e eeuwse vaardigheden')	
Praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal	
Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten	

Het Kenniscentrum Leermiddelen van SLO wordt nu gefinancierd door het ministerie van OCW. Stel dat deze financiering weg zou vallen, denkt u dat uw school/organisatie een financiële bijdrage zou willen leveren om Wikiwijsleermiddelenplein in stand te houden? Waarom wel/niet?
Antwoord van de respondent:

Zou uw organisatie (iets als) Wikiwijsleermiddelenplein ook kunnen/willen leveren? *(deze vraag niet stellen als respondent werkt op een school!)*
Antwoord van de respondent:

Deel 4, Afsluiting

[aangeven dat dit bijna het einde is van het interview]

U heeft aan het begin van dit interview aangegeven wat u als mogelijk diensten van SLO/ Kenniscentrum Leermiddelen ziet. Heeft u naar aanleiding van dit interview nog ideeën voor andere diensten die het Kenniscentrum Leermiddelen op zich zou kunnen nemen? Zo ja, welke?

Heeft u zelf nog opmerkingen of vragen die u kwijt wilt?
Hartelijk dank voor uw bijdrage aan dit interview!

Bijlage B Werkwijze en uitkomsten scenariomethode

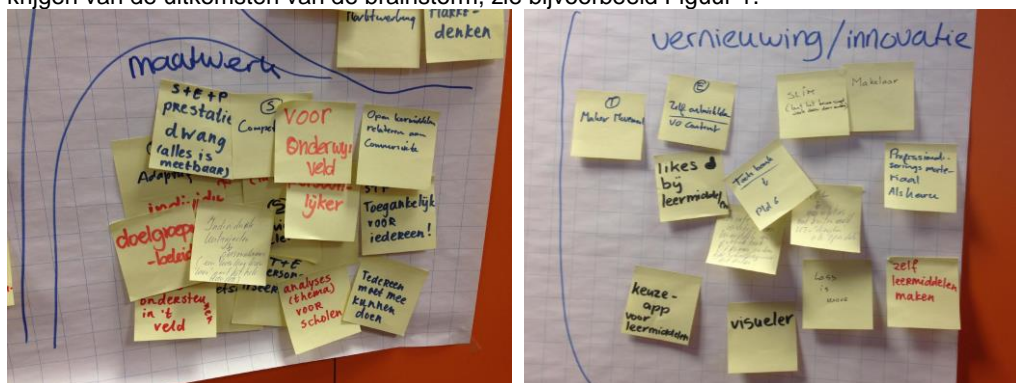
In de onderzoeksopzet is beschreven hoe in dit onderzoek gewerkt is volgens de scenariomethode (zie *Bijlage A*). In onderstaande paragrafen worden de uitkomsten van de verschillende fasen beschreven.

Analysefase

Tijdens de analysefase zijn trends onderzocht en is gebrainstormd over visies op de toekomst. Op basis hiervan is geprobeerd helder te krijgen wat de drijvende krachten achter de onderzochte trends zijn. Geprobeerd is deze te verenigen met de ideeën uit de brainstormsessie. Het onderzoeken van trends en het brainstormen over de toekomst is gedaan aan de hand van de vragen

- hoe ziet het KCL-SLO er over 5 jaar uit als het aan jou ligt?
- welke trends zien we in relatie tot de samenleving, technologie, economie en politiek?
- met welke eisen en/of randvoorwaarden moet in ieder geval rekening worden gehouden?

De ideeën uit de brainstorm werden geclusterd naar samenhang om een beter overzicht te krijgen van de uitkomsten van de brainstorm, zie bijvoorbeeld Figuur 1.

Figuur 1: Clusters van toekomstideeën en trends

Voor toekomstgericht denken is het van belang om binnen de clusters nog keuzes te maken voor bepaalde ideeën, namelijk de ideeën die belangrijk maar onzeker zijn. De achterliggende reden daarvoor is dat aspecten die onbelangrijk zijn waarschijnlijk niet gedaan gaan worden en aspecten die belangrijk en zeker zijn hoogstwaarschijnlijk toch wel gaan gebeuren. Nadat dit vastgesteld was werd besloten welke clusters met “belangrijk-maar-onzeker-aspecten” het meest interessant zijn om in het kader van de toekomst van KCL-SLO verder over na te denken. Deze clusters worden gezien als de “drijvende krachten”: de meest belangrijke autonome krachten die ten grondslag liggen aan de trends, waarvan de impact op de organisatie zeer groot is, maar waarvan het verloop nog onzeker is. Er is gekozen voor het cluster *Profilering* en *Maatwerk*. Gezien de belangrijkheid van de ideeën die pasten bij *Technologie/ICT* en *Kwaliteit* is besloten deze te integreren met *Profilering* en *Maatwerk*, zie Figuur 2.

Figuur 2 Clusters Profiling, Maatwerk, Technologie/ICT en Kwaliteit als drijvende krachten

De complete lijst met clusters en achterliggende ideeën zag er als volgt uit, waarbij

- groter lettertype is de titel van het cluster,
- dikgedrukt zijn de geeltjes die het meest **belangrijk** werden gevonden
- dik- en schuingedrukt zijn de geeltjes die **belangrijk EN onzeker** zijn (en die dus bepalend waren voor de uiteindelijke selectie van de clusters)

<p>Actualiteit 21^e eeuwse vaardigheden Actualiteit Actuele thema's Beter inspeland op trends Europa Internationalisering Leermiddelen bij thema's Mondiaal Ontwikkelingen gaan sneller Trends volgen Onderwijs2032 Flexibel Flexibiliteit/wendbaarheid, snel kunnen aanpassen aan telkens veranderende wereld Afschuiven (o.a. richting onderwijs) Dreiging Duurzaamheid Energie, duurzaamheid Geloof/islam, dreiging Leven lang leren Participatiesamenleving</p>	<p>Kwaliteit Informatiemaatschappij, informatie (ook over leermiddelen) moet voor een ieder snel en makkelijk beschikbaar zijn Overzicht Overzicht Overzichten Specialist Criteria ICT & leermiddelenkeuze Keurmerk Keurmerk "KCL-approved" (vgl. met TNO/consumentenbond) Keurmerken Kieskeurig.nl Kwaliteit bepalen MILK Orde in de chaos Vergelijken Zoeken = vinden Ervaringen</p>
<p>Extern/maatschappij Bezuiniging Certificeren Terugtrekkende overheid Verantwoording afleggen</p>	<p>Maatwerk Adaptief Analyses (thema) voor scholen Doelgroepenbeleid Gepersonaliseerd leren</p>

<p>Werkgelegenheid verschuiving Investeren vs. sparen Onzekerheid banken Minder regels Vrije tijd De crisis voorbij! Decentralisatie</p>	<p>Iedereen moet mee kunnen doen Individuele leertrajecten -> personaliseren (een leven lang leren, leren gaat het hele leven door) Individueel Maatwerk Maatwerk(in de klas) Ondersteunen in het veld Open leermiddelen relateren aan communicatie Persoonlijker Toegankelijk voor iedereen Voor onderwijsveld Competenties Prestatiedwang (alles is meetbaar) Toetsing</p>
---	--

<p>Profilering Bewust van eigen kwaliteit DE site met info over leermiddelen Of meer integratie met WWLMP of weer alleen? Uit WWLMP, zelfstandig in SLO, deel van Website leermiddelen Wikiwijsleermiddelenplein Beter bekend Meer zichtbaar Minder bescheiden Minder bescheiden PR Uitdaging Zichtbaar zijn Zoek meer contact met veld (res.groep) Marktdenken Marktwerking Tweets Vraagbaak voor het veld</p>	<p>Technologie/ICT (bijna) alles online Digitaal Grotere rol technologie Media Mogelijkheden nieuwe technologieën optimaal benutten (bijv. open data) Apps maken iPad, flipping the classroom iPads/tablets, digitaal/mobiel, keuze & implementatie Privacy gegevens (social) media social media, voor en nadelen Big data Complexer, afhankelijker Digibeet -> kloof Gaming learning analytics</p>
<p>SLO Aansluiten bij SLO-projecten Aansluiting vakportalen Curriculumkoppeling thema's Integratie in projecten KCL in SLO SLO projecten Vakspecifieke thema's Vast onderdeel SLO project Verbinden Kerndoelenanalyse 2032 Koppeling aanvullend materiaal aan methoden Open leermiddelen delen Voorbeeldlesmateriaal Leermiddelenbeleid Ondersteuning bij ontwikkelen leermiddelenbeleid</p>	<p>Vernieuwing/innovatie Keuze-app voor leermiddelen Visuël Likes bij leermiddelen Meer relaties met buitenwereld / ICT-diensten als "open data" SLIM (laat het simpele werk doen door anderen) Is informatie verschaffen over leermiddelen publieke taak? Of kunnen anderen dit beter? Less is more Makelaar Maker movement Professionaliseringmateriaal als keuze Toetsbank (PLD6) Zelf leermiddelen maken Zelf ontwikkelen / VO Content</p>

Daarnaast was er nog een categorie "Eisen en randvoorwaarden":

Aansluiten aan kerntaken SLO (=leerplanontwikkeling) Behoeft/vraag kwantificeren -> taakbepaling Bekend zijn Bestaansrecht Bruikbaarheid Continuïteit Duidelijkheid taakstelling KCL Euro's	Financiën Focus kiezen Geld = tijd Intern SLO onderdeel KCL=SLO, integratie activiteiten Koers SLO (inbedding in SLO) Koppeling curriculum Koppeling projecten Kwaliteit van mensen benutten	Menskracht Menskracht Noodzaak voor SLO OCW-beleid Relevantie werk SLO-beleid Standaarden Toekomstgericht Voldoende fte's
---	--	---

4. Ontwikkelfase

Om helder te krijgen wat precies bedoeld wordt met de drijvende krachten Maatwerk en Profilering (aangevuld met Technologie/ICT en Kwaliteit), is besloten ze te beschouwen vanuit het perspectief van extremen. Dat kan bijvoorbeeld gedaan worden als geen profilering vs. veel profilering, maar interessanter is het om het te doen vanuit verschillende beelden zijn die verschillende inzichten/ideeën/kenmerken aan de uiteinden van een as representeren, zoals bijvoorbeeld interne vs. externe profilering. Dit leverde twee assen op: Maatwerk met aan de ene kant "het hele onderwijsveld in beeld" en aan de andere kant "de leerling centraal" en Profilering met aan de ene kant "kenniscentrum" en aan de andere kant "spin in het web". Deze assen met de bijbehorende kernwoorden leveren vier mogelijke scenario's op, zie Figuur 3.

Profilering+ "spin in het web"

Maatwerk- "het hele onderwijs veld in beeld"	Scenario 1 actief makelaar gids verbindend kwaliteit	Scenario 2 actief adaptief gepersonaliseerd specialist praktijk / leermiddelenkeuze	Maatwerk+ "de leerling centraal"
	Scenario 3 keurmerk overzicht toegankelijk voor iedereen orde in de chaos informatief, monitor	Scenario 4 overzicht database leermiddelen apps / technologie / social media informatie doelgroepen metadata	

Profilering- "kenniscentrum"

Figuur 3 Assenstelsel voor de 4 toekomstscenario's

Elk van de vier kwadranten werd uitgewerkt, waardoor vier verschillende scenario's ontstonden. De vier uitgewerkte scenario's (zie hierop volgende paragrafen) werden besproken en er werd ingegaan op de wenselijkheid van de verschillende scenario's en het nemen van een beslissing voor a) een van de scenario's, of b) voor het aanpassen/aanscherpen van een van de scenario's, of c) voor het combineren van scenario's. Na kritische beschouwing bleek scenario 3 "Hét Expertisecentrum Leermiddelen voor Kennis, Kwaliteit en Keurmerk" het meest wenselijk en realistisch. Echter, geconcludeerd is dat er in alle vier de scenario's aspecten zitten die voor

een toekomstbestendig KCL-SLO van belang zijn. Om deze reden is ervoor gekozen om een vijfde scenario uit te werken. Dit scenario is in het hoofdstuk “**Fout! Verwijzingsbron niet gevonden.**” geschetst.

Scenario 1. Het Leermiddelenweb: Je ziet en hoort ons ook overal!

Visie en missie

We kiezen er voor een makelaarsfunctie* te vervullen. We brengen vraag en aanbod bij elkaar.

- Vragen: op leermiddelengebied, gericht op aanbod, beleid, kwaliteit, trends.
- Aanbod: informatie over leermiddelen van derden en van onszelf. Flexibel en wisselend van karakter, afhankelijk van trends.
- En 'plus' omdat we zelf op grond van onze expertise ook informatie toevoegen.
- Naast een (beperkt) aantal vastgestelde thema's (gekozen per jaar) ook de mogelijkheid om in te springen op actuele thema's.
- Zichtbaarheid is heel belangrijk voor ons. Hier zullen we dan ook nadrukkelijk op inzetten. Expertise op het gebied van communicatie en PR is van belang.

Hoofdtaken:

- Trends signaleren en actief expertise samenbrengen van derden.
- Daar waar relevant zelf informatie toevoegen waarbij de nadruk ligt in het positioneren van de leermiddelen in het curriculum.
- Actief inzetten op de wisselwerking tussen curriculumontwikkelaars en (wij als) leermiddelendeskundigen.
- Bijhouden van database met:
 - recente ontwikkelingen,
 - Customer Relationship Management (CRM),
 - Leermiddeleninformatie

Het registreren van leermiddelen blijft een taak van ons maar op beperkter niveau dan nu.

Op methodeniveau zal dit beperkt worden tot zaken als titel, uitgever, doelgroep, jaar van uitgifte en een link naar uitgeversinformatie.

Voor overige lesmaterialen worden keuzes gemaakt, wordt aangesloten bij Edurep, bieden we hulp aan derden bij invoer van lesmaterialen, voegen we aanvullende metadata toe aan door derden ingevoerde materialen en wordt eigen invoer beperkt tot trends.

Voorwaarden om de makelaarsfunctie te vervullen zijn:

- Flexibele programmering.
- Zorgen voor een goed opgezet CRM (weten waar je moet zijn voor specifieke diensten/producten/informatie).
- Overzicht hebben van recente ontwikkelingen:
 - in het onderwijs,
 - op leermiddelengebied
 - in de maatschappij,
 - binnen de technologie.
- Participeren in diverse netwerken, uit een breed scala van partijen die met onderwijs te maken hebben.
- Voldoende medewerkers die goed kunnen deelnemen aan netwerken, goed kunnen samenwerken, kennis van gegevensbeheer hebben en flexibel zijn.

Activiteiten/werkwijze:

- Snel informatie verzamelen op trends (hierbij ook zelf voorwerk verrichten).

- Opzetten van uitgebreide netwerken.
- Gebruiken van sociale media (voor snel verzamelen van (veel) informatie),
- Werken aan keurmerk (gegevens verzamelen om tot een keurmerk te komen, bepalen van de aspecten, in perspectief plaatsen, zelf kwaliteitsaspecten toevoegen).
- Bij de presentatie van de informatie zijn diverse vormen mogelijk (we zijn niet gebonden aan een vast stramien).
- Het onderwijs(veld) actief betrekken bij het verzamelen van gegevens over gebruik van leermiddelen. (praktijkervaringen van leraren met het gebruik van de leermiddelen)

Netwerkpartners:

Aansluiten/samenwerken met partijen die scholen adviseren over leermiddelengebruik en leermiddelkeuze, waaronder:

- uitgevers
- schoolleveranciers
- 'Eenpitters' (individuen of kleine organisaties die zich opwerpen als experts/specialisten op bepaalde gebieden → Stichting leermiddelenkeuze, Eduapp, ..)
- schoolbegeleidingsdiensten
- inspectie.

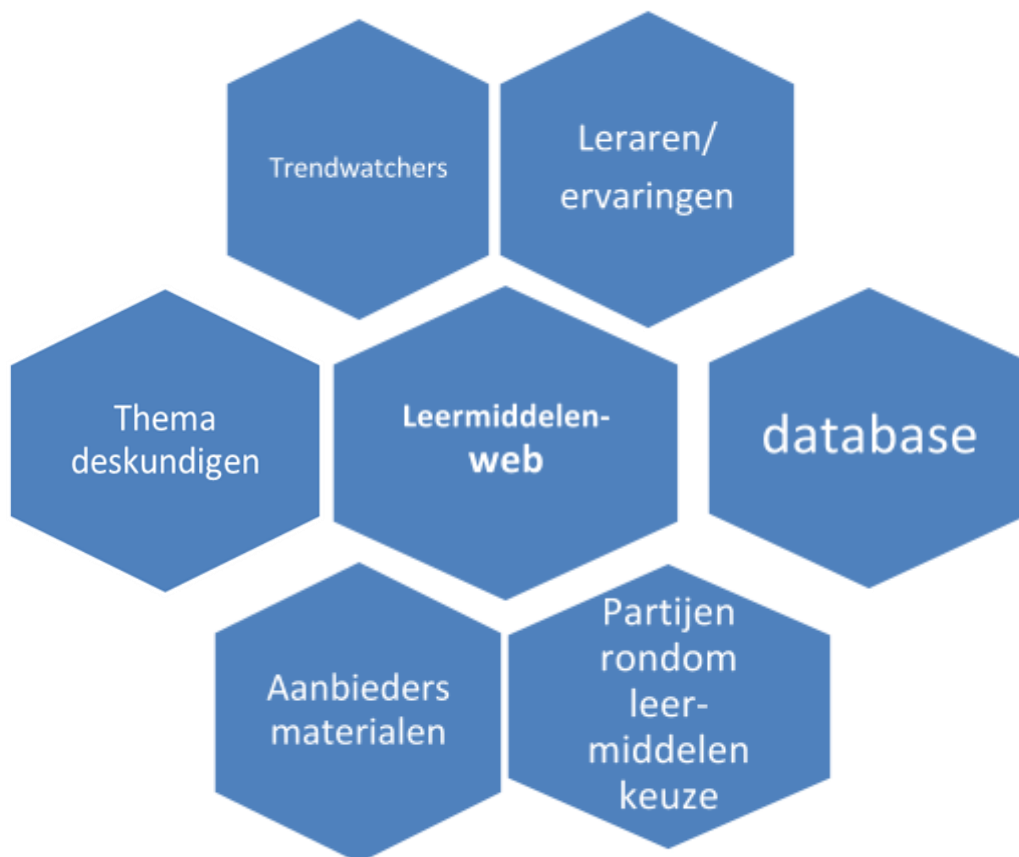
Voorbeelden van invulling makelaarsfunctie*:

(Voorbeelden refereren aan ontwikkelingen in maatschappij, onderwijs en technologie)

- Anti-pestprogramma's:
Dit is een recent voorbeeld van 'achter de feiten aanlopen', wat we in ons scenario in de toekomst kost wat kost willen zien te voorkomen. Dit betekent: in vroegtijdig stadium geïnformeerd raken over dergelijke ontwikkelingen, samenwerking(smogelijkheden) zoeken/initiëren met relevante partijen en ons (nieuwe) portal Leermiddelenweb gebruiken om (op het juiste moment!!!) onze doelgroep van relevante info te voorzien... en hiermee vervolgens flink aan de weg timmeren!!! ...optimaal gebruikmakend van alle beschikbare (sociale) media!!!
- Vakvernieuwingen:
Vakvernieuwingen leiden tot nieuwe examenprogramma's en vervolgens tot (ver)nieuw(d)e methoden → benoem de belangrijkste vernieuwende (!!!) aspecten en laat inhoudsexperts (binnen/buiten SLO) een (onderbouwd) oordeel geven over de wijze waarop vakvernieuwing in de (nieuwe) methoden is geïmplementeerd. We moeten het potentieel aan (leermiddelen)deskundigheid (binnen of buiten de SLO) in kaart brengen en op het juiste moment weten te mobiliseren. Irrelevante aspecten laten we buiten beschouwing. De nadruk van de informatievoorziening moet op relevantie en niet op volledigheid komen te liggen.
- Ontwikkelingsmaterialen:
In plaats van het zelf verzamelen/bijhouden van gegevens over ontwikkelingsmateriaal kunnen we doorverwijzen naar verschillende leveranciers. Wel kunnen we onze expertise (of die van derden) benutten om 'meerwaarde' te creëren, bijv. vergelijkende overzichten van een deel van het ontwikkelingsmateriaal of suggesties voor gebruik.
- Gebruik van de smartphone in het onderwijs:
Zie: bijv. <http://nos.nl/video/2028829-wel-of-geen-smartphone-in-de-klas.html>
Mogelijke taak KCL: Verzamel alle relevante informatie over zo'n actueel (leermiddelen)aspect en publiceer daarover op Leermiddelenweb

Kortom:

Het Leermiddelenweb heeft de deskundigheid om onderstaande vlakken met elkaar te verbinden en vervult hierin een pro-actieve rol.

Scenario 2. Leren centraal

Als experts op het gebied van leermiddeleninformatie kunnen wij de beste keuze helpen maken voor gepersonaliseerd leren. Door een duidelijke koppeling met het curriculum kunnen we de leerling binnen de leeromgeving ondersteunen in de keuze voor maatwerk. Op basis van leerlingkenmerken kunnen we een passend advies bieden op het gebied van interesse (inhouden) ambities (doelen) op het (sterkte) niveau dat bij de leerling past.

Om de keuzes in maatwerk te kunnen ondersteunen moeten we richting uitgevers/aanbieders aangeven hoe de informatie over het lesmateriaal aangeleverd moet worden en welke leerlingkenmerken en de relatie met leerstofkenmerken een belangrijke rol spelen. Hiermee bepalen we de kwaliteitseisen voor gepersonaliseerd leren. Als leermiddelenexperts kunnen we de aangeleverde informatie analyseren en beoordelen op bruikbaarheid en relevantie voor het onderwijs en specifiek voor maatwerk voor de leerlingen.

We kunnen daarbij adviseren op het gebied van leermiddelen in combinatie met ICT zoals tablets en leeromgevingen maar ook welke leerstof daarop aansluit. Dus de wijze waarop leerstof wordt ontsloten en wat passende leeractiviteiten daarbij zijn in relatie met de visie van de school.

Voor de totstandkoming van de aanbevolen keuzes in de leerstof maken we gebruik van aangeboden informatie op het gebied van leerlingkenmerken en leermiddelen en kunnen door het koppelen van big data, de gegevens te analyseren en zo doende passende leermiddelen aan te bieden. Wat betreft implementatie en aansluiting op de praktijk: Elo's kunnen op basis van leerlingkenmerken en voortgang een online advies opvragen wat betreft passende leeractiviteiten. Het advies sluit aan bij werkvormen en bijvoorbeeld tablets die de leerling gebruikt.

Toelichting gepersonaliseerd leren:

Gepersonaliseerd leren refereert in een onderwijscontext naar het creëren van optimale leerprocessen (leeractiviteiten, werkvormen, didactiek) die aansluiten op de persoonlijke kwaliteiten (Sterktes) en individuele behoeften (Ambitie) van leerlingen. Leerlingen werken op eigen wijze (Persoonlijk leerpad, werkvorm, didactiek, rollen begeleiding) en in eigen tempo (tijd) aan leerdoelen (Beheersingsniveaus), passend bij hun eigen niveau (Beheersingsniveaus) en talenten (Interesses en ambities). Per vak, leerdoel, leerinhoud of onderdeel (inhouden en doelen) krijgt de leerling afhankelijk van de eigen prestaties (Beheersingsniveaus) en voorkeuren (interesses) een aangepast programma (Persoonlijk leerpad). De leerling wordt gestimuleerd (Voortgang, Certificaten, stimuli) om keuzes te maken (Inhouden en doelen) met betrekking tot het (her)ontwerpen van zijn persoonlijke curriculum (Interesse en ambitie), waarbij de leraar een ondersteunde rol (Begeleiding en rollen) vervult door middel van effectieve feedback (continue evaluatie) en door het faciliteren van rijke leersituaties (Variatie in leeractiviteiten).

Scenario 3. Hét Expertisecentrum Leermiddelen voor Kennis, Kwaliteit en Keurmerk

A. Probleemstelling

In het Nederlandse onderwijslandschap wordt een overdaad aan lesmateriaal aangeboden. Een groot aantal aanbieders, waaronder ook buitenlandse, beweegt zich op deze markt. Sommige hebben idealistische doelstellingen, maar de meeste van hen hebben een commercieel belang. Door de toename in het aanbod en de diversiteit van het gebodene is het voor scholen en leraren nauwelijks meer mogelijk daar zelf een weg in te vinden. Daarom is erg belangrijk om één organisatie te hebben die tot taak heeft 'orde te scheppen in de chaos' en scholen en leraren onafhankelijk en gericht te ondersteunen bij het kiezen van de juiste leermiddelen.

In het huidige landschap zijn er zijn ook andere organisaties dan het huidige Kenniscentrum Leermiddelen die informatie over leermiddelen aanbieden. Sommige van hen werken volgens een duidelijk verdienmodel en dan kan de objectiviteit en betrouwbaarheid van de informatie in het geding zijn. Leraren zijn vanzelfsprekend op zoek zo objectief en onafhankelijk mogelijke informatie. Het is dus zaak antwoord te geven op de vraag die leraren zich vaak stellen: wat is nu kwalitatief goed materiaal? Het huidige Kenniscentrum Leermiddelen heeft in de loop van de jaren veel kennis en ervaring opgebouwd met leermiddelen en heeft een reputatie van betrouwbaarheid, onafhankelijkheid, kundigheid en duurzaamheid.

B. Wat willen wij?

Wij willen ons bestaande Kenniscentrum leermiddelen verder versterken tot een Expertisecentrum waar alle deelnemers uit het onderwijsveld terecht kunnen voor informatie (van leveranciers, uit de praktijk en uit onderzoek) over leermiddelen. We denken o.a. aan:

1. Nieuwe overzichten

Om tegemoet te komen aan de wens van leraren - een conclusie die kan worden getrokken op basis van de uitgevoerde enquête en interviews – om een platform te hebben waarop een overzicht wordt geboden van alle beschikbare (digitale) methoden en aanvullend (digitaal)

lesmateriaal, dient er een nieuw leermiddelen platform te worden gecreëerd. Op dit platform zijn dus alle materialen te vinden. Dit laatste vergemakkelijkt het combineren van methodegebonden en aanvullend lesmateriaal.

Met het oogmerk actueler te zijn en tijd en menskracht te besparen dienen de gegevens over methoden en aanvullende materialen door uitgevers/ontwikkelaars digitaal aangeboden te worden en automatisch ingelezen te kunnen worden. Metadatering gebeurt op basis van de nationale standaarden (en een kwaliteitscheck door het Expertisecentrum), zodat de kwaliteit gewaarborgd is. Bij voorkeur dient hiervoor het huidige platform Edurep te worden benut. Als dit op onoverkomelijke problemen stuit dient een nieuwe functionaliteit te worden ontwikkeld. Met dit doel wellicht zeggenschap krijgen over Edurep?!

2. Kwaliteitskeurmerk voor methodemateriaal

Om meer te bieden dan alleen overzichten van leermateriaal en om als platform ook meerwaarde te creëren voor Inspectie, OCW en uitgevers, willen we met het nieuw te creëren Expertisecentrum ook meer verdiepende en vooral meer beoordelende informatie aanbieden. Onze gedachten gaan uit naar een kwaliteitscheck voor methoden. Het format dat daarvoor nodig zou zijn zal gebaseerd worden op het wettelijk kader van tussendoelen, kerndoelen en eindtermen.

Om een en ander mogelijk te maken met de beperkt beschikbare capaciteit zullen uitgevers/ontwikkelaars zelf eerst het format moeten invullen, waarna een check door de themaexperts leermiddelen en vakspecialisten van SLO zal plaatsvinden. Vervolgens kan de betreffende methode worden voorzien van een kwaliteitskeurmerk.

Dit proces zal gestroomlijnd en binnen een vooraf overeengekomen tijdsduur moeten plaatsvinden.

3. Leermiddelenmonitor continueren

Uit de enquête en interviews die in het kader van het relevantieonderzoek zijn gehouden blijkt dat de Leermiddelenmonitor breed wordt gewaardeerd. Zaak dus dit tweejaarlijks uitgevoerde onderzoek te continueren. Wel is het belangrijk om de vraagstelling te actualiseren en het invullen van de vragen aantrekkelijker te maken voor de respondenten. Kleine attentie of toegang tot extra informatie?

C. Wat hebben we nodig?

Om de onder B genoemde taken te kunnen uitvoeren heeft het Expertisecentrum themaexperts leermiddelen, informatie specialisten, onderwijskundigen en vakspecialisten nodig. De meeste van deze experts heeft SLO al in huis. Dit scenario zou dus geen grote investeringen vergen op het gebied van nieuwe expertise, wel moet de samenwerking tussen themaexperts en vakexperts worden verbeterd. Deze laat nu dikwijls te wensen over.

Voor de realisatie van dit plan zal het ook nodig zijn de relatie en samenwerking tussen Kennisnet en SLO verder te optimaliseren en met name ook serieus te investeren in de relatie met uitgevers. Deze relatie wordt ook nu wel als belangrijk beschouwd, maar zal in dit scenario onontbeerlijk zijn. We verwachten bij deze werkwijze erg veel van hen. Ook is een investering in een aangepast of nieuw front-end nodig. Daarin moet het mogelijk zijn het zoeken op methodegebonden en overig lesmateriaal te combineren.

Scenario 4. In de klas, relevante en bruikbare materialen voor leraar en leerling

Uit de resultaten van de vragenlijst van KCL blijkt dat leraren behoefte hebben aan onder andere¹⁷:

- een overzicht aan beschikbare (digitale) methoden (70% v/d leraren)
- een overzicht van beschikbare educatieve apps (70% v/d leraren)
- het makkelijk en snel vinden van lesmaterialen die passen bij hun methode en/of curriculum (68% v/d leraren).

Wikiwijsleermiddelenplein (www.wikiwijsleermiddelenplein.nl) voorziet in deze behoefte. Het is dan ook jammer dat één van de resultaten van dezelfde vragenlijst is dat 95% van de leraren niet of enigszins bekend is met Wikiwijsleermiddelenplein.

Wat blijkaar velen niet weten is dat Wikiwijsleermiddelenplein het volgende in beeld brengt:

Een groot scala aan lesmateriaal voor elk leerling

In onze database is materiaal vindbaar voor elke sector en voor alle vakken en vak onderdelen. Daarnaast is materiaal vindbaar voor alle (actuele) thema's, denk bijvoorbeeld aan thema's als burgerschap, excellentie, talentontwikkeling en 21^e eeuwse vaardigheden.

Bruikbaar materiaal passend bij elke methode

Wij bieden bij alle materialen een bijsluit. Hierin staat hoe en waar het materiaal in de methode ingezet kan worden. Dit doen we door aan te geven:

- aan welke kerndoelen het materiaal een bijdrage levert;
- welke lesdoelen met het materiaal kunnen worden bereikt;
- wat de aard van het materiaal is (lesbrief, module, website, spel, filmpje of animatie);
- voor welk(e) niveau(s) met materiaal bruikbaar is;
- welke werkvormen (klassikaal, zelfstandig werken, groepjes of individueel) geschikt zijn om het materiaal in te zetten;
- of er toets/eindopdracht wordt aangeboden;
- hoeveel uren het gemiddeld kost om ermee aan de slag te gaan.

Materiaal dat door collega-leraren bruikbaar is gevonden

Bij alle materialen kunnen reviews geplaatst worden. Ook kunnen gebruikers op basis van een aantal criteria hun mening uiten (aansluiten bij doel, aansluiten bij niveau, aantrekkelijkheid, up-to-date, goed inzetbaar). Daarnaast geven wij een top 5 van meest bruikbare materialen (deze komt tot stand op basis van bovengenoemde criteria).

Een variatie aan materialen, zoals papier en digitaal, gratis en betaald.

We sluiten aan bij verschillende onderwijsconcepten, leerstijlen en wensen van zowel de leraar als de leerling. Denk hierbij aan apps, filmpjes, animaties en interactief lesmateriaal. Daarnaast bieden we materialen van verschillende omvang (een enkele les tot een volledig cursusaanbod).

Een eerste belangrijke actie is om meer bekendheid te geven aan deze website, die met haar database een vrijwel volledig overzicht weet te bieden van lesmaterialen voor alle sectoren in het Nederlandse onderwijs. Deze website is via internet te benaderen, maar ook via een Leermiddelen-app, ook wel genaamd: L_{app}. Met deze app is makkelijk, snel en vanaf (vrijwel) elke plek actueel relevant en bruikbaar lesmateriaal te vinden.

Een tweede actie is om de huidige maar ook nieuw aangeboden leermaterialen te beoordelen op een aantal door SLO vastgestelde kwaliteitscriteria, zodat Wikiwijsleermiddelenplein alleen

¹⁷ Zo blijkt uit de resultaten v/d vragenlijst die door KCL is uitgezet.

relevante en bruikbare leermaterialen aanreikt. Deze kwaliteitscriteria kunnen tevens ter beoordeling aan een groep leraren worden voorgelegd; zijn dit de criteria die er volgens hen toe doen?

Als derde moeten de materialen die opgenomen zullen worden goed gemetadateerd worden, zodat leraren snel en eenvoudig materialen vinden die ze nodig hebben om hun onderwijs in de klas kwalitatief zo goed mogelijk in te richten. Goede metadatering moet ervoor zorg dragen dat er een geschikte selectie van materialen wordt getoond. Het kan zijn dat gevonden materialen rechtstreeks te downloaden zijn. Het kan ook zijn dat het zoekresultaat leidt naar de plek waar lesmaterialen te bestellen zijn.

Kwaliteitscriteria voor opname in de database

- Informatie moet juist/actueel zijn;
- Vrij van spellingsfouten;
- Teksten op niveau van de doelgroep;
- Goed leesbaar;
- Bondige teksten (bij digitaal materiaal);
- Indien sprake is van beeldmateriaal moet deze passen bij de inhoud;
- Goed werkende links.

Bijlage C Tabellen behorende bij de resultaten van de marktverkenning

Tabel 1 Overzicht van meest gewenste diensten van KCL-SLO (vragenlijst) (N= 188)

Mogelijke dienst van het KCL	n
Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied	94
Overzicht educatieve apps voor mijn vakgebied(en)	81
Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied	79
Makkelijk en snel lesmateriaal vinden dat bij bepaalde onderwerpen en/of thema's uit het curriculum hoort	63
Makkelijk en snel (open) lesmateriaal vinden behorend bij hoofdstukken/paragrafen/onderwerpen uit de door mij gebruikte methode	59
Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)	55
Hulp/ondersteuning bij het vinden van geschikte leermiddelen	55
Methode-analyses op deelaspecten (bijv. de mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21e eeuwse vaardigheden')	48
Delen van ervaringen met het gebruik van methoden/lesmateriaal	45
Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk	41
Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten	41
Informatie over relevante kwaliteitsaspecten van (digitale) leermiddelen	36
Overzicht gebruikskosten methoden (wat kost het gebruik van een methode per leerling per leerjaar?)	31
Advies bij of over de ontwikkeling van nieuwe leermiddelen	30
Aanvragen beoordelingsexemplaren methoden via de website van Wikiwijsleermiddelenplein	27
Ondersteuning bij het gebruik van (digitale) leermiddelen in de praktijk	23
Hulp/ondersteuning bij het zelf maken/samenstellen/arrangeren van lesmateriaal (bijvoorbeeld het bieden van een arrangeertool, of hulp in de vorm van het bieden van handleidingen, cursussen etc.)	21
Formatieve evaluatie van leermiddelen (tijdens het ontwikkelproces)	14
Gebruik maken (als Open Data) van gegevens uit de leermiddel (NB deze vraag is alleen aan uitgevers en leveranciers gesteld)	3

Tabel 2 Overzicht van meest gewenste diensten van KCL-SLO (interviews) (n=17)

Categorie	Diensten (aantal keer genoemd)
Overzichten en vergelijkingen (algemeen)	Vergelijkende overzichten van methoden (9x) Overzicht en beschrijving van leermiddelen (7x) Overzicht en beschrijving van aanvullend (digitaal) materiaal (7x) Overzicht en beschrijving van educatieve apps (3x) Vergelijkende overzichten van methoden in relatie tot diverse (actuele) thema's (2x)
Overzichten en vergelijkingen in relatie tot het curriculum	Advies over de kwaliteit van leermiddelen in relatie tot het curriculum (6x) Kerndoelanalyses en analyses op tussendoelen van leermiddelen (3x) Zorgen voor een kwaliteitskeurmerk op de diverse leermiddelen (3x) Inhoudelijke check op betrouwbaarheid en kwaliteit van leermiddelen (2x) Per methode een sterkte-zwakte analyse in relatie tot kerndoelen en eindtermen Informatie over en ondersteuning bij les op maat voor leerlingen (differentiatie en gepersonaliseerd leren) Informatie over systemen waarmee de prestaties van leerlingen gevolgd kunnen worden
Zoeken en vinden	Snel en makkelijk relevant lesmateriaal kunnen zoeken en vinden (3x) Zoeken/vinden van aanvullende leermiddelen (2x) Zoeken/vinden op basis van leeractiviteiten Ondersteuning in het keuzeprocess
Externe ontwikkelingen	Overzicht van trends en ontwikkelingen in de markt (2x) Het in contact brengen van diverse partijen op het gebied van leermiddelen

Tabel 3 Redenen om Wikiwijsleermiddelenplein te gebruiken (vragenlijst) (n=56)

Reden	n
Het zoeken van leermiddelen ter aanvulling op mijn methoden	31
Als oriëntatie op de aanschaf van methoden/leermiddelen	21
Voor een vergelijking van leermiddelen/methoden	19
Voor het lezen van praktijkervaringen van leraren met methoden	16
Voor verdiepende informatie over bepaalde methoden/leermiddelen	13
Het arrangeren van leermiddelen	12

Tabel 4 Wenselijkheid en aanwezigheid van KCL-SLO diensten in Wikiwijsleermiddelenplein

Dienst	Wenselijkheid, gemiddelde en standaarddeviatie (n=75)	Aanwezigheid, gemiddelde en standaarddeviatie (n=40)
Overzicht beschikbare (digitale) methoden voor mijn vakgebied(en)	4,0 (.86)	3,8 (1.1)
Overzicht (aanvullend) (digitaal) lesmateriaal voor mijn vakgebied(en)	4,0 (.84)	3,6 (1.0)
Inhoudelijke informatie over methoden voor mijn vakgebied(en)	3,7 (.88)	3,4 (.99)
Vergelijkende overzichten/informatie op relevante onderwijsinhoudelijke of didactische aspecten	3,8 (.90)	3,3 (.98)
Methode-analyses op deelaspecten (bijv. mate waarin methoden voldoen aan kerndoelen of de mate waarin methoden aandacht besteden aan maatschappelijke relevant geachte thema's als 'seksuele diversiteit', 'burgerschap' en '21e eeuwse vaardigheden')	3,7 (.91)	3,1 (.98)
Praktijkervaringen van leraren met het gebruik van methoden/lesmateriaal	3,8 (.87)	3,4 (.95)
Rapporten over ontwikkelingen/gebruik (digitale) leermiddelen in de huidige onderwijspraktijk	3,7 (.88)	3,1 (.97)

Bijlage D Definitie van methode

Definitie: Een **methode** is een samenhangende reeks leerboeken, werkboeken of andere educatieve materialen (bijv. digitale materialen) voor de leerling en handleidingen of andere ondersteunende materialen voor de leerkracht. Methoden verenigen daarmee twee functies: ze ondersteunen het onderwijzen door middel van handleidingen voor de docent en ze bevatten leerstof voor de leerling in de vorm van tekst, illustraties e.d. en (verwerkings)opdrachten. Methoden beslaan qua leerstof vaak de gehele leerstof voor een bepaald vakgebied binnen een bepaald schooltype. Er is meestal een consequente didactische opbouw en presentatievorm.

Hoofdkenmerken van een methode zijn:

1. Bevat de complete leerstof voor een bepaald vak of cluster van vakken binnen een bepaald schooltype;
2. Bevat een (verzameling van) doorgaande leerlijn(en) over tenminste twee leerjaren die leerlingen voorbereiden op een vervolgleerlijn of op een eindexamen;
3. Biedt de leerling houvast bij het (zelfstandig) leren door een consistente didactische opbouw die gedurende de gehele leerlijn 'vastgehouden' wordt;
4. Biedt de docent ondersteuning bij het lesgeven door de aanwezigheid van (bijv.) docenthandleidingen, proefwerken/toetsen, correctiemodellen, docentenwebsites, aanvullend lesmateriaal, docentenbijeenkomsten;

Een consistente didactische opbouw kan blijken uit het volgende:

- De hoofdstukken (of eenheden) hebben een voor de leerling herkenbare vaste opbouw:
 - De leerling en/of docent krijgt informatie over de leerstof (kennis, vaardigheden, houdingen) die in het komende hoofdstuk aan de orde komt
 - De leerling krijgt informatie over de voorkennis die verondersteld wordt voordat met de leerstof in het hoofdstuk begonnen kan worden of er worden vragen/opdrachten/oefeningen aangeboden die tot doel hebben eerder verworven kennis en vaardigheden te activeren
 - De leerling krijgt informatie over de studielast die met het doorwerken van het hoofdstuk (of de paragrafen daarbinnen) gemoeid is
 - De leerling krijgt informatie over de benodigde materialen
 - De leerling krijgt informatie over de werkvormen
 - De leerling krijgt informatie over de wijze waarop de methode gebruikt kan of moet worden
 - De paragrafen binnen een hoofdstuk hebben een vaste volgorde en/of een vaste functie. Voorbeelden van 'functies' die aan paragrafen gekoppeld kunnen zijn: activeren van voorkennis/vaardigheden, verwerking aangeboden leerstof, (extra) oefenen van vaardigheden, aanleren onderzoeksvaardigheden (bijv. projecten), opsporen van hiaten in kennis/vaardigheden (diagnostische toets), voorbereiding op proefwerk of eindexamen, consolideren

De leerstof is op een heldere manier toegankelijk gemaakt voor de leerling. Dit kan blijken uit de volgende kenmerken:

- Er is een register opgenomen van belangrijke begrippen of vaardigheden
- Er zijn speciale paragrafen waarin de belangrijkste leerstof uit een hoofdstuk is samengevat

- Belangrijke begrippen zijn als zodanig herkenbaar maakt door een afwijkende vormgeving, bijv. vette/cursieve weergave van de begrippen en hun betekenis, plaatsing van belangrijke begrippen/vaardigheden op kleurvlakken, in kaders of met afwijkend lettertype/letterkleur; weergave van iconen/pictogrammen
- ...

Methoden bestaan meestal uit een heel scala aan onderdelen, ook wel 'componenten' genoemd. Er is onderscheid te maken tussen componenten die bedoeld zijn voor gebruik door leerlingen (het zgn. leerlingenmateriaal) en componenten die bedoeld zijn voor gebruik door de docent (docentenmateriaal). Sommige methoden beschikken over 'additionele' componenten. Het is aan de school om te beslissen of deze wel of niet aangeschaft/gebruikt moeten worden door de leerling.

Bijlage E Metadata basisinformatie leermiddelen

Berkhof, F. & Frijns, M. (2011). *Overzicht metadata catalogusfunctie v1.0*. Utrecht: ECK2.

Veldnaam	Omschrijving veld
Titel	De titel van het leermiddel (component of koepel)
Titel Annotatie (beschrijving)	Bevat korte omschrijving gerelateerd aan de titel, bijv. een editievermelding ('negende editie' of 'Engelstalige editie')
Auteur(s)	De nam(en) van de auteurs en/of organisatie(s) (of namen personen meegewerkt aan tot standkoming) van het leermiddel. Bij componenten alleen relevant voor leesboekjes.
Beschrijving	Korte (inhoudelijke) beschrijving of samenvatting van het leermiddel
Trefwoorden	Trefwoorden behorende bij het leermiddel
Identificer	Uniek nummer voor het leermiddel.
Identificer metadata	Uniek nummer voor het metadata-record
Taal	Instructietaal bij het leermiddel. Dus niet de taal van het leermiddel zelf.
Leerniveau (doelgroep bij SLO)	Specificatie van het leerniveau waarvoor het leermiddel bedoeld is.
Eindgebruiker	indicatie of het materiaal is bedoeld voor gebruik door leerling of voor docent.
Jaar van Uitgifte	Het jaar waarin het leermiddel voor het eerst op de markt verscheen
Jaar Laatste Herziening	Het jaar waarin het leermiddel voor het laatst is herzien
Leverbaar (of niet)	Een getal waarmee wordt aangegeven of het betreffende leermiddel wel of niet leverbaar is.
URL	Locatie van het leermiddel in de vorm van een URL indien het leermiddel een webgebaseerd leermiddel betreft.
landingspagina	Locatie van een pagina in de vorm van een URL waarop meer informatie over het leermiddel te vinden is.
Auteursrechten	Geeft aan of op het materiaal wel of geen auteursrechten van toepassing zijn.

Veldnaam	Omschrijving veld
Omschrijving van Auteursrechten	Omschrijving van de auteursrechten (indien van toepassing)
Gebruiks Termijn	Het aantal achtereenvolgende jaren waarmee een leerling geacht wordt met het betreffende leermiddel te werken
Schooltype (sector) PO/VO/BVE/SO/VSO	Indicatie waarmee aangegeven wordt of de betreffende koepel of component wel/niet bedoeld is voor gebruik binnen primair onderwijs / voortgezet onderwijs / middelbaar beroepsonderwijs en of volwasseneneducatie / speciaal onderwijs of voortgezet speciaal onderwijs.
Vakken PO, VO, MBO)	Waarde uit een van de vakkenclassificaties. Vocabulaires beschikbaar voor PO, VO en MBO
leeftijd eindgebruiker	Leeftijd van de beoogde gebruiker.
Auteur metadata	De identificatie van en informatie over de personen en/of organisaties die aan deze metadata hebben bijgedragen.
Aggregatieniveau	Lijst met waarden om het aggregatieniveau (korrelgrootte) van een leerobject aan te geven. Voor Koepels 4 = certificeerbare eenheid en voor componenten 4 of 3 (= leereenheid)
Kosten	Indicator om aan te geven of aan het leermiddel kosten verbonden zijn.
Relatie	Aard van de relatie tussen dit leerobject en het (leer)object waar middels een identifier en eventueel een aanvullende beschrijving naar verwezen wordt.
Metadataschema	Hierin wordt aangegeven welke standaard(en) zijn gebruikt
Metadata Leermiddelenplein specifiek voor VERKOOPBARE ONDERDELEN VAN METHODEN (componenten)	
Veldnaam	Omschrijving veld
Studielasturen	Het gemiddeld aantal studielasturen behorende bij een leermiddel.
Gebruik of Verbruik materiaal	Indicatie of het materiaal gebruiksmateriaal of verbruiksmateriaal is.
Prijs	De prijs van het leermiddel (incl. BTW)
Toelichting op prijs	Toelichting op de prijs (bijv. dat de vermelde prijs een schoollicentie betreft, het aantal exemplaren waarop de prijs betrekking of Indien een leermiddel alleen per set van meerdere exemplaren leverbaar is kan hier de setomvang worden opgenomen

Veldnaam	Omschrijving veld
Additioneel materiaal	Een indicatie waarmee aangegeven kan worden of het materiaal wel of niet additioneel is. Staat standaard op nee. Ja als materialen niet noodzakelijkerwijs hoeven worden aangeschaft om met de methode te kunnen werken)
Druk/Versie nummer	Hierin staat de druk of het versie nummer (bij software)
Gegevensdrager	Verwijzing naar de gegevensdrager. Keuze uit de volgende mogelijkheden: 'papier, diskette, audio-cassette, cd-rom, cd-i, videobandboek, audio-cd, website, dvd, download, usb-stick'
Besturingssysteem	Het besturingssysteem dat nodig is om met het leermiddel te kunnen werken (vb Windows Vista)

Bijlage F Vocabulaire leerplankundige informatie leermiddelen

SLO (2014). *SLO-Begrippenkader voor vakportalen en corporate site*. Enschede: SLO.

Het SLO begrippenkader is een verzameling van begrippen om informatie binnen SLO te ordenen, te koppelen en beter vindbaar te maken. Het SLO begrippenkader bestaat uit verschillende sets (vocabulaires) waarvan een deel ook buiten SLO gebruikt wordt door bijvoorbeeld uitgevers en leermiddelencollecties. In projecten zoals Vakportalen (<http://www.slo.nl/nieuws/alles-over-mijn-vak/>), Leerplan in Beeld (<http://leerplaninbeeld.slo.nl/>), Informatiepunt hoogbegaafdheid en Wikiwijsleermiddelenplein worden deze begrippensets al veel toegepast om documenten te duiden en daarmee te ontsluiten naar ketenpartners. Deze begrippensets worden al langere tijd door inhoudelijk medewerkers gebruikt. In de toekomst zal het belang van eenduidige begrippensets alleen maar toenemen omdat de hoeveelheid informatie snel groeit. Bij het inrichten van de online omgeving en daarmee een verbreding van informatiebeheer is het gebruik van een gemeenschappelijk begrippenkader essentieel.

De begrippensets in dit document zijn bedoeld om informatie binnen SLO te ordenen en daarnaast zoekmachines in te richten. Met behulp van de begrippensets kan een zoekmachine informatie beter filteren, relaties aangeven en synoniemen gebruiken als zoekvraag. In het begrippenkader kunnen ook synoniemen, verwante begrippen, vertalingen, betekenissen en relaties worden opgenomen. Benamingen van programmalijnen, kenniskringen en leerplankundige thema's kunnen als verwante begrippen worden opgenomen zodat zoekopdrachten ook eerder gebruikte begrippen kunnen tonen.

Ter illustratie hiervan geven onderstaande tabellen de leerplankundige en vakspecifieke begrippen weer zoals die in de vakportalen zijn opgenomen.

Leerplankundige (of algemene) thema's

Alle Vakportalen		
<p>De redenering: Bij het ordenen van de leerplankundige thema's is gebruik gemaakt van de programmalijnen. Er zijn negen hoofdonderwerpen benoemd en daar zijn weer begrippen (meta-data) onder geplaatst. Op de onderstreepte begrippen zou je in het vakportaal moeten kunnen zoeken. De begrippen die eronder staan komen ook naar boven als je op het bovenliggende begrip zoekt. Woorden die tussen haakjes staan zijn synoniemen. Die komen ook naar boven als je op het onderstreepte begrip zoekt. Die synoniemen wil ik later laten aanvullen.</p>		
<p>1 <u>Curriculum</u> (curriculumontwikkeling, leerplan, leerplanontwikkeling)</p> <p>1.1. <u>Curriculumtheorie</u></p> <p>1.2. <u>Beleid</u> (visie)</p> <p>1.2.1. Schoolbeleid (mesoniveau)</p> <p>1.2.2. Landelijk beleid (macroniveau)</p> <p>1.2.3. Taalbeleid</p> <p>1.2.4. Rekenbeleid</p> <p>1.2.5. Vakwerkplan</p> <p>1.3. Internationaal</p> <p>2 Curriculummonitoring- evaluatie</p> <p>2.1. <u>Onderzoek / evaluatie</u></p> <p>3 <u>Doelen</u></p> <p>3.1. Eindtermen</p> <p>3.2. Kerndoelen</p> <p>3.3. Kennisbasis</p> <p>3.4. Tussendoelen</p> <p>3.5. Referentiekader</p> <p>3.6. referentieniveaus</p> <p>4 Doorlopende leerlijnen en samenhang</p> <p>4.1. <u>Doorlopende leerlijnen</u></p> <p>4.1.1. Aansluiting (aansluitingsproblematiek)</p> <p>4.1.1.1. Aansluiting vve-po (doorstroom vve-po)</p> <p>4.1.1.2. Aansluiting po-vo (doorstroom po-vo)</p> <p>4.1.1.3. Aansluiting ob-bb (doorstroom ob-bb)</p>	<p>5 <u>Leraren</u></p> <p>5.1. <u>Professionalisering</u> (scholing, nacholing, opleiden)</p> <p>6 Leermiddelen en ICT</p> <p>6.1. <u>Leermiddelen</u></p> <p>6.1.1. Methode (lesmethode)</p> <p>6.1.1.1. Leerlingenmateriaal (leerlingenboek, werkboek)</p> <p>6.1.1.2. Docentenhandleiding</p> <p>6.1.1.3. leraarmateriaal</p> <p>6.1.2. Lespakket</p> <p>6.1.3. Exemplarisch lesmateriaal (lesvoorbeeld)</p> <p>6.2. <u>Leermiddelen arrangeren</u></p> <p>6.3. <u>ICT</u></p> <p>6.3.1. Planningsinstrument</p> <p>6.3.2. Gebruik van (ict-)hulpmiddelen</p> <p>6.4. <u>Mediawijsheid</u></p> <p>6.5. <u>Digitale geletterdheid</u></p> <p>6.5.1. digitale beelden gebruiken</p> <p>7 <u>Omgaan met verschillen</u> (diversiteit)</p> <p>7.1. <u>Hoogbegaafdheid</u> (excellentie)</p> <p>7.1.1. Olympiaden</p> <p>7.1.2. Compacten</p> <p>7.1.3. Verrijken</p> <p>7.1.4. Verdiepen</p> <p>7.2. <u>Talentontwikkeling</u></p> <p>7.3. <u>Differentiatie</u> (maatwerk)</p> <p>7.4. <u>Passend onderwijs</u></p> <p>7.5. <u>Leerlingenmerken</u></p> <p>7.5.1. Leerstijlen</p>	<p>8 Toetsen & Examens</p> <p>8.1. <u>Examens</u></p> <p>8.1.1. <u>Examenprogramma</u></p> <p>8.1.1.1. Vernieuwing examenprogramma</p> <p>8.1.2. <u>Centraal examen</u></p> <p>8.1.2.1. Examensyllabus</p> <p>8.1.2.2. Toetswijzer (toetswijzer rekenen, toetswijzer Nederlands)</p> <p>8.1.3. <u>Schoolexamen</u></p> <p>8.1.3.1. Kwaliteitsborging schoolexamens</p> <p>8.1.3.2. PTA (plan van toetsing en afsluiting)</p> <p>8.1.3.3. Handreiking</p> <p>8.1.4. Staatsexamen</p> <p>8.2. <u>Toetsen</u></p> <p>8.2.1. Centrale <u>eindtoets</u> basisonderwijs (eindtoets po, citotoets)</p> <p>8.2.1.1. Toetswijzer (Nederlands po, rekenen/wiskunde po, oriëntatie op jezelf en de wereld po)</p> <p>8.2.2. Formatieve toetsen</p> <p>8.2.2.1. Diagnostische tussentijdse toets</p> <p>8.2.3. Toetsmateriaal (digitale toets)</p> <p>8.2.4. Toetsvoorbeeld</p> <p>8.2.5. Meten van resultaten</p> <p>8.2.5.1. Leerlingvolgsysteem (leerling- en onderwijsvolgsysteem, lvs, lvs)</p> <p>8.2.6. Entreetoets pabo (rekentoets, taaltoets)</p> <p>8.2.7. Toelatingstoets pabo (Engels, aardrijkskunde, geschiedenis, natuur & techniek)</p> <p>8.2.8. Landelijke eindtoets pabo (rekenen, Nederlandse taal, Engels en aardrijkskunde, geschiedenis, natuur & techniek)</p>

<ul style="list-style-type: none"> 4.1.1.4. Aansluiting vmbo-mbo (doorstroom vmbo-mbo) 4.1.1.5. Aansluiting vo-ho (doorstroom vo-ho) 4.1.1.6. Aansluiting vmbo-havo 4.1.1.7. Aansluiting havo-vwo 4.1.2. Leerlijn 4.2. <u>Samenhang</u> <ul style="list-style-type: none"> 4.2.1. Vakkenintegratie 4.2.2. Buitenschools leren (binnen- en buitenschools leren, brede school) 	<ul style="list-style-type: none"> 7.5.2. Jongerencultuur 7.5.3. Jongens en meisjes (sekseverschillen) 	<ul style="list-style-type: none"> 9 <u>Vakvernieuwing & vakdidactiek</u> <ul style="list-style-type: none"> 9.1. <u>Inhouden</u> 9.2. <u>Vaardigheden</u> <ul style="list-style-type: none"> 9.2.1. Onderzoeken (onderzoeksvaardigheden) 9.2.2. Ontwerpen (ontwerpvaardigheden) 9.2.3. Praktische vaardigheden 9.2.4. Informatievaardigheden 9.2.5. 21st century skills 9.3. <u>Vakdidactiek</u> (didactiek, aanpak) <ul style="list-style-type: none"> 9.3.1. Competentiegericht onderwijs 9.3.2. Opbrengstgericht werken 9.3.3. taakgericht onderwijs 9.3.4. Betekenisvol leren 9.3.5. Samenhangend leren 9.3.6. Directe instructie 9.3.7. Onderzoekend en ontwerpend leren 9.3.8. RTTI 9.3.9. OBIT-model
---	--	---

Vakspecifieke Thema's

Beroepsgerichte vakken	Rekenen/Wiskunde	Natuur & Techniek	Bewegingsonderwijs en Sport	Nederlands	Kunst & Cultuur
<ol style="list-style-type: none"> 1 Arbeidstoeleiding 2 Burgerschap 3 Loopbaanoriëntatie en –begeleiding (lob) 4 Regionale samenwerking 5 Stage 6 platforms vmbo 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Referentiekader 2 Reken/wiskunde achterstand bij leerlingen 3 Rekenmachine 4 Probleemoplossen, en modelleren 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Concept-contextbenadering 2 Mathematische vaardigheden 3 Modelvorming 4 Natuurwetenschappelijke denk- en werkwijzen 5 Onderzoekend en ontwerpend leren 6 Praktische vaardigheden 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Digitalisering in het bewegingsonderwijs 2 Freesport 3 Toetsen en volgen 4 Zorgverbreding/MRT 5 Naschoolse sport 6 Sportoriëntatie en –keuze (SOK) 7 Actieve leefstijl 8 Planning in bewegingsonderwijs 9 Motorisch leren 10 Bewegen als middel 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Analfabetisme 2. Beoordelen van schrijfvaardigheid 3. Dyslexie 4. Geletterdheid 5. Genredidactiek 6. Interactief Taalonderwijs 7. Referentiekader 8. Samenhang lezen schrijven 9. Taalportfolio 10. Taalgericht vakonderwijs 11. Taalzwakke leerlingen 	<ol style="list-style-type: none"> 1 Audiovisuele vormgeving 2 Cultureel erfgoed 3 Cultuureducatie 4 Cultuuronderwijs 5 Cultuurprofielscholen 6 Kunsteducatie 7 Media educatie 8 Mediawijsheid https://instrumenten.slo.nl/Vakportaal/layouts/listform.aspx?PageType=4&ListID=0BFA-4557-9FCE-76B019199467%7d&ID=37&ContentTypeID=0x0100AF7C12EA50F12645A33744F2102 9 Poëzie

